

Nyugat-magyarországi Egyetem
Benedek Elek Pedagógiai Kar

Kissné dr. Zsámboki Réka
tanársegéd

**A HÁROM ÉVES KORTÓL KÖTELEZŐ ÓVODÁBA JÁRÁS
BEVEZETÉSE, TÁRSADALMI ÉS SZAKMAI FOGADTATÁSA,
VÁRHATÓ HATÁSAI**

Sopron, 2014

Endrédi Beáta
Óvodapedagógia BA szak

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés	1. o.
2. A téma létjogosultsága az előkutatási eredmények alapján	2. o.
2.1. Az előkutatás célja, jelentősége	2. o.
2.2. Az előzetes felmérés értékelése, legfőbb eredményei.....	3. o.
2.3. A téma aktualitása, szakirodalmi háttere.....	5. o.
3. A magyar óvodaügy helyzetképe a legfontosabb törvényi és tartalmi szabályozók, illetve társadalmi tényezők tükrében.....	6. o.
3.1. Napjaink óvodái a köznevelés rendszerében.....	6. o.
3.1.1. A kötelező óvodáztatás törvényi szabályozása	6. o.
3.1.2. Óvodai nevelés célja, feladatai az ONAP tükrében	8. o.
3.1.3. Az óvodák száma, férőhelyek kihasználtsága	9. o.
3.2. A nevelésügyet befolyásoló társadalmi tényezők	12. o.
3.2.1. Gyermekvállalás és a születésszám alakulása.....	12. o.
3.2.2. A nők munkavállalása	14. o.
3.2.3. Családok megélhetése, hátrányos helyzetű gyermekek	15. o.
4. A családi és az óvodai intézményes nevelés.....	16. o.
4.1. Családi nevelés, szülő – gyermek kapcsolat	16. o.
4.2. Az óvodai közösségbe kerülés	18. o.
4.2.1. Az óvodai befogadás folyamata	18. o.
4.2.2. Társas kapcsolatok az óvodában, a kortárs csoport szerepe.....	20. o.
4.2.3. Az együttnevelés jelentősége: pedagógus – gyermek – szülő.....	21. o.
5. A kutatás bemutatása.....	22. o.
5.1. A kutatás célja	22. o.
5.2. A vizsgálat módszerének ismertetése.....	23. o.
5.2.1. A kérdőíves felmérés folyamata.....	23. o.
5.2.2. A kérdések csoportosítása	23. o.
5.3. A minta nagysága, összetétele.....	24. o.
5.3.1. A megkérdezett szülők	25. o.
5.3.2. A megkérdezett óvodapedagógusok.....	26. o.

6. A kutatási eredmények értékelése, elemzése.....	27. o.
6.1. Informáltság a törvényi szabályozásról.....	27. o.
6.2. A 3 éves gyermek személyiségfejlődését meghatározó tényezők.....	28. o.
6.2.1. Szülők meggyőződése szerint.	29. o.
6.2.2. Óvodapedagógusok személete szerint.....	30. o.
6.2.3. Az óvodaérettség kérdésköre.	31. o.
6.3. Óvodapedagógusok véleménye a befogadási rendszer változásáról.....	33. o.
6.3.1. Az év közbeni befogadás előnyei és hátrányai.....	33. o.
6.3.2. Csoportszervezési formák	35. o.
6.4. Érvek és ellenérvek a törvény bevezetésével kapcsolatban	37. o.
6.5. A kötelező óvodáztatáshoz szükséges feltételek	40. o.
6.6. Javaslatok a jövőbeni intézkedésekre vonatkozóan	42. o.
6.6.1. Új óvodák, csoportok szervezése, pedagógusok alkalmazása.....	42. o.
6.6.2. Szakértői bizottság kialakítása, védőnői szolgálat szerepe	45. o.
7. Összegzés	46. o.

Bibliográfia

Ábrajegyzék

Mellékletek

I. sz. melléklet: Elő kutatási eredmények – szülők.....	I. o.
II. sz. melléklet: Elő kutatási eredmények – óvodapedagógusok	I. o.
III. sz. melléklet: A hazai óvodák fenntartók szerinti megoszlása 2012-ben.....	II. o.
IV. sz. melléklet: Szülői vélemények a 3 éves gyermek személyiségfejlődését meghatározó szükségletekről	II. o.
V. sz. melléklet: Óvodapedagógusi vélemények a 3 éves gyermek személyiség- fejlődését meghatározó szükségletekről	III. o.
VI. sz. melléklet: Vélemények a kötelező óvodáztatásról 1.	III. o.
VII. sz. melléklet: Vélemények a kötelező óvodáztatásról 2.	IV. o.
VIII. sz. melléklet: Kérdőív a szülők részére	V. o.
IX. sz. melléklet: Kérdőív az óvodapedagógusok részére.....	X. o.

Köszönetnyilvánítás

1. Bevezetés

Dolgozatomban a három éves kortól kötelező óvodába járás bevezetését, annak társadalmi és szakmai fogadtatását, várható hatásait vizsgálom meg egy kérdőíves felmérés keretében. Témaválasztásom háttérében személyes érdeklődésem áll, óvodapedagógusként, ezzel az aktuális és újszerű kutatási témával szeretnék átfogó, komplex képet nyújtani az óvodapedagógus szakma, a szülők, az oktatáspolitikai szereplők, illetve a téma iránt érdeklődők számára. A kutatásom alapjául a módosított nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC törvény szolgál, melynek 8. §-a szerint 2015. szeptember 1-től 3 éves kortól legalább napi négy órában kötelező lesz az óvodába járás.

Céлом elsősorban az, hogy megismerjem a szülők és az óvodapedagógusok, mint legfőbb érintettek véleményét a bevezetendő szabályozásról. Feltárjam és megfogalmazzam azokat a sarkalatos pontokat, kérdéseket, melyek a törvény fentebb említett rendelkezésének bevezetésével kapcsolatban foglalkoztatják a közvéleményt. Majd következtetéseket és javaslatokat fogalmazzak meg a szabályozás várható hatásaira vonatkozóan.

A dolgozat elkészítését megelőzően előkutatást folytattam a vizsgálandó témában, amely igazolta a téma létjogosultságát, valamint indokoltá tette számomra, a további részletes kutatás megkezdését. Ezt követően a kötelező óvodáztatás törvényi szabályozásának legfőbb változásait mutatom be, majd a mai óvodai nevelés célját, feladatait tekintem át.

Majd aktuális statisztikai adatok segítségével, grafikonokon ábrázolva mutatom be a hazai óvodák számának alakulását, az óvodás gyermekek számát, illetve a férőhelyek kihasználtságát. Ehhez hasonlóan a nevelésügyet befolyásoló társadalmi tényezőket veszem sorra, mint a születésszám alakulása, a nők munkavállalása, továbbá a családok megélhetése és a gyermekszegénység. Véleményem szerint ezen tényezők nagymértékben befolyásolják az óvodai gyermeklétszám alakulását, szoros összefüggésben vannak az óvodáztatási rendszerrel, így fontosnak vélem megvizsgálni őket.

Ezen felül a családi és az intézményes óvodai nevelés jellemzőit ismertetem a témában megjelent szakirodalmakkal alátámasztva, különös figyelmet fordítva a szülő – gyermek kapcsolatra, az anyától való elválásra és a szocializációs folyamatokra. Majd az óvodai intézményes nevelésnek azon fő kérdéseit mutatom be, melyek egy három éves, óvodát kezdő gyermek életében meghatározó jelentőséggel bírnak.

Kutatásom stratégiája előre megalkotott hipotézisek igazolása, vagy elvetése helyett a kutatási kérdésfelvetések vizsgálata volt, amelyek az előkutatás eredményeiből fogalmazódtak meg. Vizsgálati módszerem a kérdőíves felmérés volt. Úgy gondolom az

egyéni, őszinte és anonim véleménynyilvánításnak ez a leghatékonyabb módja. A két leginkább érintett célcsoport, azaz a szülők és az óvodapedagógusok véleményét kérdeztem meg. A válaszok kiértékelése, és az adatokat feldolgozása után részletes elemzéseket készítettem az eredményekről, melyeket grafikonokon ábrázoltam. Kutatásomban a három éves korú gyermekek szükségleteire, igényeire, az óvodaérettség kérdéskörére, valamint az óvodai befogadási folyamatban történő változásokra fókuszáltam. A felmérés során szeretnék információt szerezni arról, hogy a szülők és az óvodapedagógusok mennyire tartják kedvező intézkedésnek a szabályozás bevezetését. Mit gondolnak a bevezetéshez szükséges szubjektív és objektív feltételek biztosításáról, főként a pedagógusok számát, a férőhelyeket, valamint a meglévő tárgyi feltételeket illetően.

Kutatásom eredményként átfogó, komplex képet alkothatunk majd a három éves kortól kötelező óvodáztatás szabályozásáról, annak társadalmi és szakmai fogadtatásáról. A kérdőíves felmérés elemzése során megfogalmazhatóak lesznek azok az összefüggések, következtetések és javaslatok, melyek elősegítik a szabályozás gördülékenyebb bevezetését, az esetleges jövőbeni módosításokat.

2. A téma létjogosultsága az előkutatási eredmények alapján

2.1. Az előkutatás célja, jelentősége

Az előkutatás során az elsődleges célom az volt, hogy meggyőződjek arról, hogy a társadalom tagjait valóban foglalkoztatja az új módosított nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC törvény azon rendelkezése, mely a három éves kortól kötelező óvodáztatás bevezetésére irányul. Másodsorban az, hogy megismerjem a szülők és az óvodapedagógusok, mint legfőbb érintettek véleményét ezzel kapcsolatban. Az előkutatás segítségével feltárjam azokat a sarkalatos pontokat, kérdéseket, kételyeket, melyek a szabályozás bevezetésével kapcsolatban foglalkoztatják a közvéleményt.

Az előkutatás mindössze egyetlen nyitott kérdést fogalmazott meg, mely a következő volt: *„Mi az ön véleménye arról, hogy 2015. szeptember 1-jétől minden három éves gyermek számára kötelező lesz az óvodai nevelésben való részvétel?”* A további kutatásaimat ezekre a válaszokra alapoztam. A dolgozatom alapját képező részletes kérdőíveket ezen válaszok alapján állítottam össze, külön figyelmet fordítva az előkutatás során kiugró legmarkánsabb eredményekre.

Fontosnak tartottam a különböző célcsoportok megkérdezését, hiszen másképp vélekedik egy olyan szülő, akinek éppen a rendelet bevezetésekor kerül óvodába a gyermeke, mint az, aki már átélte, megtapasztalta gyermekével az óvodai intézményes nevelést. Továbbá ugyanazt a kérdéskört más szemszögből látja egy pályakezdő, főiskoláról kikerülő hallgató, mint a már több éves tapasztalattal rendelkező óvodapedagógus.¹

2.2. Az előzetes felmérés értékelése, legfőbb eredményei

A beérkezett válaszok feldolgozását azzal kezdtem, hogy célcsoportonként három fő kategóriába soroltam be a nyitott kérdésre adott válaszokat. A három kategória a következő: egyetért vele, csak részben ért egyet vele, illetve nem ért egyet a három éves kortól kötelező óvodáztatás bevezetésével.

A szülők óvodáskorú gyermekkel, a szülők iskolás, vagy idősebb gyermekkel, valamint a gyermeket még nem nevelő fiatalok válaszainak megoszlását grafikonon ábrázoltam. (*I. sz. melléklet*) Összességében elmondható, hogy mindhárom célcsoport inkább egyetért a három éves kortól kötelező óvodába járás bevezetésével. Azok a szülők, akik óvodáskorú, vagy kisebb gyermeket nevelnek 59%-ban egyetértenek. Ezt számos válasz támasztja alá. Leginkább a nők munkavállalása és a család megélhetése miatt tartják kedvezőnek a törvényi szabályozást. Ezen felül a többség úgy gondolja, azt tapasztalja saját gyermekénél is, hogy egy három éves gyermek már igényli a hasonló korú gyermekek társaságát. Az iskolás, vagy idősebb gyermeket nevelő szülők pedig úgy gondolják, az óvodának fontos szerepe van a szocializációs folyamatban, a társas kapcsolatok alakulásában. Továbbá, hogy az intézményes nevelés elősegíti, hogy rendszer, napirend alakuljon ki a kisgyermek életében.

A megkérdezettek körében 20% körüli azoknak a szülőknek az aránya, akik csak részben értenek egyet az új törvénnyel, bizonyos kérdésekben vannak fenntartásaik. Szerintük a törvény nem veszi figyelembe a gyermekek eltérő fejlettségi szintjét, nem teszi lehetővé a differenciálást. Érkeztek olyan válaszok is, mi szerint a szülőknek joga van eldönteni, hogy mikor adja óvodába a gyermekét. Ők leginkább a kötelező törvényi szabályozással nem értenek egyet, hiszen így az édesanyának hiába lenne rá lehetősége, hogy otthon maradjon gyermekével, például gyes-en, gyed-en van a kisebb testvérrel, a rendelkezés ezt nem teszi lehetővé. Ugyanakkor hátrányos helyzetű családban, nehéz körülmények között élő

¹ Az előkutatás során összesen 350 válasz érkezett vissza, célcsoportonként 70 válasz került feldolgozásra.

gyermeknek esetén kedvezőnek tartják a döntést. Azoknak a megkérdezett szülőknek, akik iskolás, vagy idősebb gyermeket nevelnek 37%-a nem ért egyet a három éves kortól kötelező óvodába járás bevezetésével. Ezt a következő érvekkel támasztották alá. Egyrészt azzal, hogy három éves korban még a szülőkre, a családi környezetre van leginkább szüksége a gyermeknek, nem pedig az óvodai intézményes nevelésre.

A szülőkön, illetve a gyermekvállalás előtt álló fiatalokon kívül az óvodapedagógusok azok, akiket közvetlenül, a leginkább érint a három éves kortól kötelező óvodáztatás bevezetése. Az óvodapedagógus hallgatók, valamint az óvodapedagógusok véleményét a (II. sz. melléklet) tartalmazza. Az óvodapedagógusok 34%-a, és a hallgatók 26%-a ért egyet a szabályozással. Véleményük szerint így valósul meg igazán az óvodai intézményes nevelés fejlesztő hatása, a megfelelő tudás, ismeretszerzés, valamint az iskolaérettség elérése nagycsoportra. A pedagógusok úgy látják, az óvodában számos olyan ismeretet is megtanulhat, amit otthon esetleg nem. Ebben fontos szerepe lehet nemcsak a pedagógusnak, hanem annak is, hogy vele egykorú, vagy nagyobb gyermekektől tanulhasson, mintát, példát lásson tőlük. Érkeztek olyan válaszok is, melyek azért tartják kedvezőnek az intézkedést, mert így nő az óvodákban a gyermeklétszám, ennek következtében javulhat az óvodapedagógusok foglalkoztatottsági aránya is. Várhatóan több óvodapedagógust fognak majd alkalmazni.

Megfigyelhetjük, hogy míg a megkérdezett szülők többsége egyetértett a kérdéssel, addig az óvodapedagógusok közel 40%-a nem ért egyet vele. Az óvodapedagógus hallgatók 43%-a pedig, csak részben tud azonosulni a három éves kortól kötelező óvodába járás bevezetésével. Szakmai szemmel több kérdés, kétely fogalmazódott meg bennük, mint a szülőkben. Elsősorban az, hogy a törvény figyelmen kívül hagyja azt, hogy minden gyermek más és más, eltérő igényeik, különböző szükségleteik vannak. Nem minden három éves gyermekről mondható meg egyértelműen, hogy óvodaérett. A válaszadók között van olyan pedagógus is, aki csak a nagycsoportot tenné kötelezővé. Véleménye szerint 5 éves kortól is elegendő lenne a kötelező óvodába járás.

Ezen kívül a gyakorlati megvalósítással kapcsolatosan több kérdés fogalmazódott meg a pedagógusokban. Sokak szerint jelenleg nem állnak rendelkezésre a törvény bevezetéséhez szükséges feltételek, sem a férőhelyek, sem a gyermekekkel foglalkozó szakképzett pedagógusokat illetően. Úgy gondolják, hogy bővíteni kellene az óvodarendszert, akár új óvodák, új csoportok létrehozásával. Féltő, hogy amennyiben ez nem valósul meg, csupán a jelenlegi csoportlétszámok emelkednek meg. Véleményük szerint a zsúfolt óvodák, akadályozzák a minőségi munkavégzést. A túl magas csoportlétszámok miatt a differenciálás,

egyéni bánásmód kevésbé valósulhat majd meg. A tehetséges gyerekekre, valamint a sajátos nevelési igényű gyerekekre is kevesebb figyelem jut majd. Továbbá mind a pályán lévő óvodapedagógusok, mind a hallgatók egyetértenek abban, hogy a törvény által előírt év közbeni, folyamatos beszoktatás bizony problémákat eredményezhet a gyakorlatban. Nehézséget jelent majd, hogy egy csoporton belül sok a kicsi, a három éves. A folyamatos beszoktatás miatt esetleg több vegyes életkorú csoportot hoznak létre, melyek napirendjének kialakítása bonyolultabb, összetettebb, nagyobb energia befektetést igényel a pedagógusok részéről. Összességében tehát elmondható, hogy az előkutatás során számos érv és ellenérv került megfogalmazásra a különböző célcsoportok szemszögéből, melyek indokoltá teszik a további részletes kérdőíves kutatás folytatását.

2.3. A téma aktualitása, szakirodalmi háttere

Az előkutatás alapján megállapítható, hogy mind a szülőket, mind a pedagógusokat számos kérdés foglalkoztatja a témában. A szülők és a pedagógusok is örültek a véleménynyilvánítás lehetőségének. Sokan kifogásolták, hogy korábban sem a szülőket, sem a pedagógus szakmát nem kérdezték meg arról, hogy milyen észrevételeik vannak a törvényi szabályozással kapcsolatban. Ezzel bizonyosságot nyert számomra, hogy a kutatási témám valóban újszerű és aktuális. Így a szülők és a pedagógusok meglátásai alapján egy részletes kérdőíves felmérés keretében tervezem folytatni munkámat.

A téma szakirodalmi hátterét áttekintve, naprakész, aktuális kiadványokat alig találtam. Ennek oka, hogy a választott terület egy új törvényi szabályozást dolgoz fel, ami jelenleg még nem hatályos, de már elfogadott rendelkezésre vonatkozik. Meg kell említenem Szüdi János publikációját, akinek 2012-ben jelent meg *Kommentár a köznevelési törvényhez* című, könyve, mely szinte az egyetlen átfogó, részletes értelmezésekkel, és magyarázatokkal szolgáló kiadvány a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC törvénnyel kapcsolatosan.

Dolgozatomban fontosnak tartom a három éves, óvodát kezdő gyermekek tekintetében, a szakirodalmak alapján tanulmányozni a szülő – gyermek kapcsolat alakulását, az anyától való elválást és a szocializációs folyamatokat, majd az óvodai intézményes nevelés fő kérdéseit. Ebben Popper Péter, Ranschburg Jenő és Vekerdy Tamás művei voltak segítségemre. Ezen felül aktuális, statisztikai adatok segítségével mutatom be a hazai óvodák számának alakulását, az óvodás gyermekek számát, illetve a férőhelyek kihasználtságát. Majd a nevelésügyet befolyásoló társadalmi tényezőket veszem sorra.

3. A magyar óvodaügy helyzetképe a legfontosabb törvényi és tartalmi szabályozók, illetve társadalmi tényezők tükrében

3.1. Napjaink óvodái a köznevelés rendszerében

3.1.1. A kötelező óvodáztatás törvényi szabályozása

Az óvodák tekintetében jelenleg két törvény van érvényben. Az egyik az 1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról, mely kimondja, hogy az óvodai ellátás kötelező feladat. Valamint az új, 2011. évi CXC. törvény, melynek értelmében az óvodai nevelés köznevelési feladat. Az új törvény fokozatosan kerül bevezetésre, és ezzel párhuzamosan a régi közoktatási törvény fokozatosan veszti hatályát. Az új, nemzeti köznevelésről szóló törvény 2012. szeptember 1-jén lépett hatályba, de tartalmaz olyan intézkedéseket is, melyek csak később kerülnek bevezetésre, addig a régi közoktatási törvény előírásai vannak érvényben.

A törvényi szabályozással párhuzamosan Az óvodai nevelés országos alapprogramja, az ONAP szabályozza az óvodákban a nevelőmunkát. Pedagógiai programokként megjelentek továbbá a különböző reformpedagógiai irányzatok, az óvodák saját készítésű nevelési programjai, melyek az országos alapprogrammal összhangban érvényesülnek. Jelenleg a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC törvény szabályozza az óvodai intézményes nevelést, az ONAP pedig a fő tartalmi irányelveket határozza meg.

A 2011. évi CXC. törvény a következőt mondja ki az óvodai intézményekre vonatkozóan: *„Az óvoda a gyermek hároméves korától a tankötelezettség kezdetéig nevelő intézmény. Az óvoda felveheti azt a gyermeket is, aki a harmadik életévét a felvételétől számított fél éven belül betölti, feltéve, hogy minden, a településen, fővárosi kerületben, vagy ha a felvételi körzet több településen található, az érintett településeken lakóhellyel, ennek hiányában tartózkodási hellyel rendelkező hároméves és annál idősebb gyermek óvodai felvételi kérelme teljesíthető.”*(2011. évi CXC tv. 6. pont 8.§ 1. bekezdés) Az új rendelkezés szerint így már a 2,5 éves gyermek is felvehető az óvodába, ezzel szemben 1993-as törvény kizárólag azoknak a gyermekeknek a felvételét tette lehetővé, akik már betöltötték a harmadik életévüket. Az óvoda a régi törvény szerint legfeljebb a hetedik életév eléréséig gondoskodhatott a gyermekek neveléséről. 2013. január 1-től a gyermek abban az évben, amikor augusztus 31.-ig a hatodik életévét betölti, tankötelessé válik, de legkésőbb az azt követő évben.(Szüdi 1994)

A kutatásomra való tekintettel fontosnak tartom külön kiemelni a kötelező óvodáztatást érintő jogszabályi változásokat. A törvényi szabályozás jelentős változásokat idéz elő az óvodai nevelésben való részvétel idejéről, a kötelező óvodába járás szabályozásáról. Az 1993-as közoktatási törvény értelmében jelenleg is érvényben van, hatályos a következő szabályozás: *„A gyermek – ha e törvény másképp nem rendelkezik – abban az évben, amelyben az ötödik életévét betölti, a nevelési év kezdő napjától napi négy órát köteles óvodai nevelésben részt venni.”*(1993. évi LXXIX. tv. 24. § 3. bekezdés) Az óvodai nevelésben a részvétel tehát nem kötelező, csak akkor, ha a gyermek betöltötte az ötödik életévét, de ez alól is kérheti a szülő a gyermek felmentését: *„A gyermeket, kérelemre – ha családi körülményei, képességének kibontakoztatása, sajátos helyzete indokolja – az óvoda vezetője felmentheti az alól, hogy e törvény 24. §-ának (3) bekezdése alapján óvodai nevelésben vegyen részt.”*(1993. évi LXXIX. tv. 69. § 1. bekezdés)

Az új nemzeti köznevelésről szóló törvény szerint eredetileg 2014. szeptember 1-jén került volna bevezetésre a három éves kortól kötelező óvodáztatás. A Köznevelési Államtitkárság döntése szerint ez a szabályozás kizárólag a gyermekek érdekeit tartja szem előtt. Majd számos kérdés, kétely merült fel, különösen az óvodai férőhelyek tekintetében, melyeket egy későbbi fejezetben részletesen is elemezni fogok. Így egy évvel később, várhatóan 2015. szeptember 1-jén kerül bevezetésre a törvénynek ez a paragrafusa. A halasztást a kormány a szükséges infrastruktúra megteremtésével indokolta.

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC törvény 8.§ 2. bekezdésének értelmében 2015 szeptemberétől tehát a következő törvényi szabályozás lép érvénybe: *„A gyermek abban az évben, amelynek augusztus 31. napjáig a harmadik életévét betölti, a nevelési év kezdő napjától legalább napi négy órában óvodai foglalkozáson vesz részt.”*(2011. évi CXC tv. 6. pont 8.§ 2. bekezdés) A harmadik életévét betöltött gyermekek számára tehát kötelező lesz 2015. szeptember 1-től az óvodai intézményes nevelésben való részvétel. Ez alól felmentést a jegyző, illetve az óvoda fenntartója adhat. Felmentés a gyermek ötödik életévéig adható. Amennyiben a gyermek nem tud óvodába járni, úgy fejlesztő nevelésben vehet részt.(Szüdi 2012: 35-37)

A törvényi szabályozással kapcsolatban érdemes még megemlíteni a szülői jogokat és kötelezettségeket is. Jelenleg az óvodai nevelés igénybevétele a szülői elhatározáson múlik mindaddig, amíg a gyermek nem lép az ötödik életévébe, ekkor azonban a választási lehetősége megszűnik. 2015 szeptemberétől mindez a gyermek három éves korának betöltését követően érvényesül. A törvény szerint az állam felléphet a szülőkkel szemben, amennyiben nem adják meg gyermekiknek a nevelésben, illetve az oktatásban való részvétel lehetőségét,

hiszen a szülők felelősséggel tartoznak azért, hogy gyermekük bekapcsolódjon az óvodai nevelőmunkába.(Szüdi 2004: 25-35) A szülőket megilleti az óvodai intézmények szabad megválasztásának a joga is. Saját meggyőződésük szerint dönthetnek gyermekeik vallási és erkölcsi neveléséről. Továbbá joga van a szülőknek ahhoz, hogy gyermekük fejlődéséről, eredményeiről rendszeres és részletes tájékoztatást kapjanak az intézménytől, a gyermekükkel foglalkozó pedagógusoktól.(Szüdi 2010: 52-55)

3.1.2. Óvodai nevelés célja, feladatai az ONAP tükrében

Az óvoda a gyermek életében az első intézményes szocializációs színtér. Ez az intézmény alapozza meg a gyermekek társadalmi integrációját. Napjainkban az óvodai nevelés középpontjában már nem elsősorban az iskolai tanulás, hanem a gyermeki személyiség harmonikus kibontakoztatása és a kompetenciák megalapozása áll. Az óvodai nevelőmunka fő alapelveit, az óvoda funkcióit, az óvodai nevelés célját, feladatrendszerét, az óvodai tevékenységformákat, valamint az óvodai élet megszervezésének elveit, és az óvodáskor végére várható fejlődési jellemzőket Az óvodai nevelés országos alapprogramja határozza meg. Széleskörű módszertani szabadságot biztosít a pedagógusok számára, megkötéseket csak a gyermek érdekében tartalmaz. (Villányi 1998)

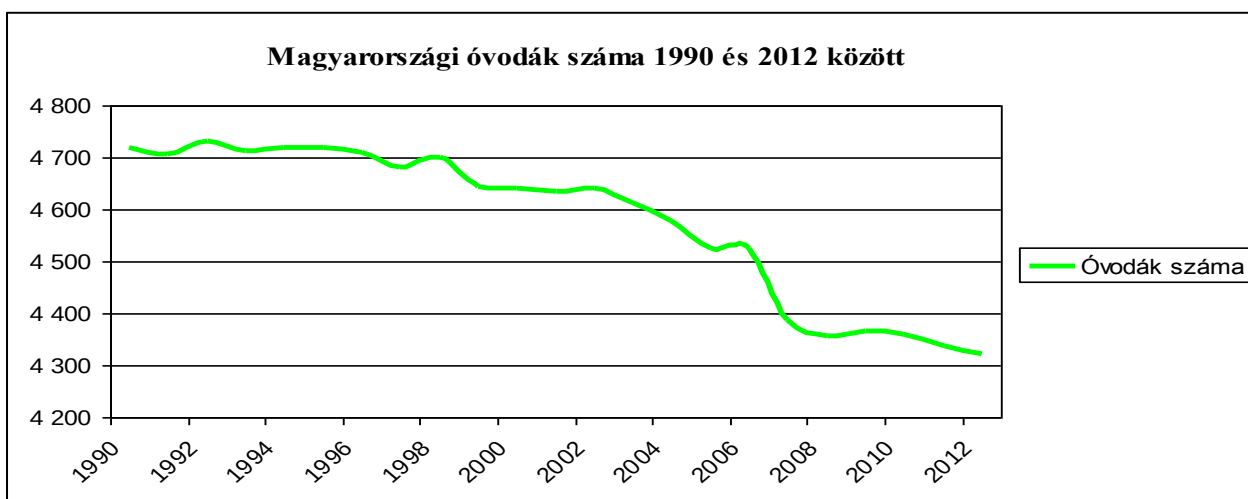
A magyarországi óvodai nevelésre a következőket veszi alapul a gyermekek nevelésében. Az óvodai nevelésnek a gyermeki személyiség teljes kibontakoztatására, a gyermeki jogok, és az alapvető szabadságjogok tiszteletben tartására kell irányulnia. Továbbá a gyermeket gondoskodás és különleges védelem illeti meg. Valamint azt, hogy a gyermek nevelése elsősorban a család, a szülők joga és kötelezettsége, az óvodának csupán kiegészítő szerepe van ebben. *„Az óvodai nevelés célja az, hogy az óvodások sokoldalú, harmonikus fejlődését, a gyermeki személyiség kibontakozását elősegítse, az életkori és egyéni sajátosságok és az eltérő fejlődési ütem figyelembevételével.”*(363 / 2012 XII.17. Kormányrendelet az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramjáról)

Minden óvodai intézménynek a legfőbb feladata az, hogy a gyermekek testi és lelki szükségleteinek kielégítése. Az óvodákban a pedagógusoknak különös figyelmet kell fordítani az egészséges életmód kialakítása az érzelmi nevelés és a szocializáció biztosítása, valamint az anyanyelvi-, értelmi fejlesztés és nevelés megvalósítására. Biztosítani kell a megfelelő személyi, illetve tárgyi feltételeket. Feladatai közé tartozik továbbá az óvodai élet megszervezése. A gyermekek egészséges fejlődéséhez szükséges a megfelelő napi és hetirend kialakítása, melyet leginkább a folytonosság és a rugalmasság jellemez. A mai óvodai nevelés

középpontjában a gyermekek elsődleges és legfontosabb tevékenysége, a játék áll. Ezen kívül számos tevékenységforma jelenik meg az óvoda mindennapjaiban, mint például a mese, vers, ének, zene, énekes játék, rajzolás, mintázás, kézimunka, mindennapos mozgás, külső világ tevékeny megismerése, valamint a munkajellegű tevékenységek, és a tevékenységekben megvalósuló tanulás.(Szüdi 1997)

3.1.3. Az óvodák száma, férőhelyek kihasználtsága

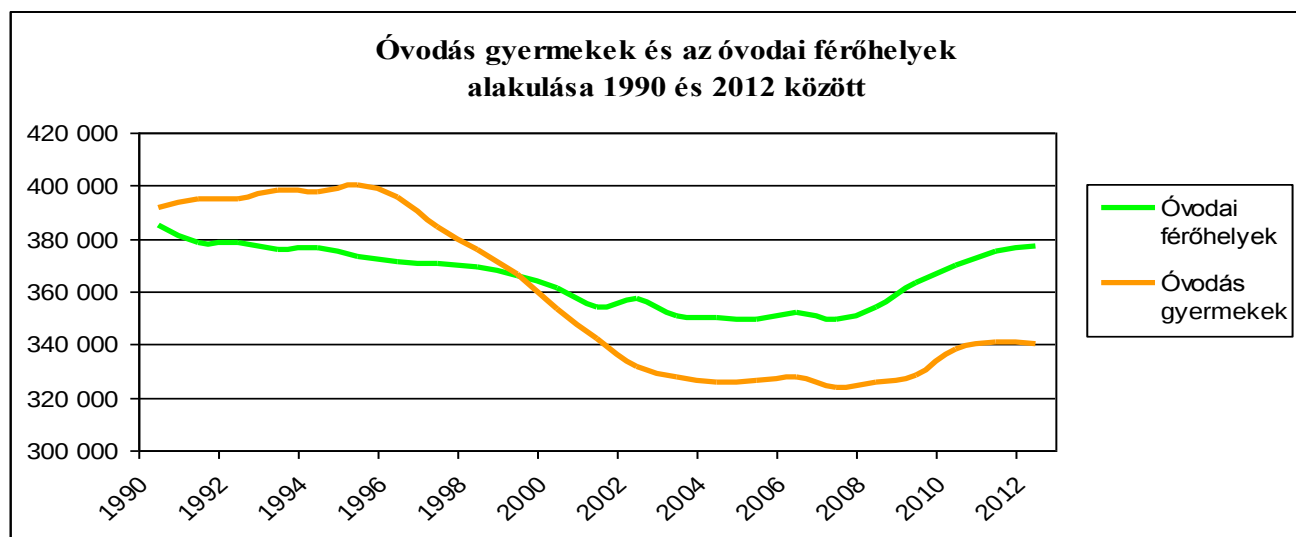
Ahhoz hogy a hazai óvodák rendszeréről komplex képet kapjunk, fontosnak tartom bemutatni, a törvényi szabályozás, valamint az óvodai nevelés céljainak és feladatainak ismertetése után a hazai óvodák számát, a férőhelyek alakulását, illetve nem utolsó sorban az óvodáskorú gyermekek számának alakulását néhány statisztikai adat segítségével.

1. ábra. Magyarországi óvodák számának alakulása 1990 és 2012 között

Forrás: KSH, 2013-as adatok alapján saját szerkesztés

Az ábrán (1. ábra) láthatjuk, hogy hogyan alakult a hazai óvodai intézmények száma a rendszerváltást követően egészen napjainkig. Megfigyelhető, hogy az 1990-es évek elején az óvodák száma még 4700 fölött van. Azonban 1998-tól jelentősen csökkent, napjainkban csupán 4321 óvodai feladat ellátási hely van Magyarországon. Az óvodai intézményhálózat alakulását befolyásolta az egyre csökkenő gyermeklétszám. Az elmúlt években történt óvodai intézmény-összevonások és megszűnések következményeként 2012-re közel 7%-kal kevesebb óvodai feladat ellátási helyet számlálhatunk, mint 10 évvel korábban.

2. ábra. Óvodás gyermekek és az óvodai férőhelyek alakulása 1990 és 2012 között

Forrás: KSH, 2013-as adatok alapján saját szerkesztés

Az óvodás korú gyermekek, valamint az óvodai férőhelyek alakulását a fenti grafikonon ábrázoltam (2. ábra). Az óvodai férőhelyek száma folyamatos csökkenést mutat 2007-ig, majd 2008-tól évente 1,5-2,5% között bővült a számuk. Ennek eredményeként az elmúlt 10 évben összességében 6%-kal növekedett az óvodai férőhelyek száma. 2012-ben már több mint 377 ezer óvodai férőhely biztosítja az óvodáskorú gyermekek a napközbeni ellátását, óvodai nevelését. Az óvodai beíratások száma 1995-ben volt a legmagasabb, meghaladta a 400 ezer főt, és 2007-ben volt a legalacsonyabb, 324 ezer fő. Ma több mint 340 ezer gyermek veszi igénybe az óvodai intézményes nevelést Magyarországon.⁽¹⁾

Láthatjuk, hogy 2000 előtt az óvodás gyermekek száma meghaladta a férőhelyek számát, ám 2000-től egészen napjaink kevesebb az óvodás korú gyermek, mint a rendelkezésre álló férőhely. Az óvodai férőhelyek bővülése mellett a gyermeklétszám csökkent, így a férőhelyek kihasználtsága is romlott az elmúlt években. Az új szabályozás bevezetését többek között a férőhelyek kihasználtságával is indokolják, hiszen a statisztikai adatok szerint jelenleg 40 ezer üres férőhely van a hazai óvodákban, mely a férőhelyek közel 10%-át jelenti.⁽¹⁾

Sokak szerint azonban problémát jelent, hogy a férőhelyek területi eloszlása egyenlőtlen, hiszen a nagyvárosok óvodáiban már évek óta nagy a zsúfoltság, még a kisebb falvakban, településeken gyermek hiány van, üres férőhelyekkel rendelkeznek. Az óvodai férőhelyek legnagyobb hányada a több munkalehetőséget kínáló és nagyobb népességű

városokba koncentrálódnak. A jelenlegi üres férőhelyek tehát várhatóan kevésnek bizonyulnak majd a szabályozás bevezetéséhez, így szükség lesz további bővítésekre is az óvodákban.

A közoktatási törvény az óvodai csoportok átlaglétszámát 20, maximális létszámát 25 főben határozza meg. Az elmúlt tíz év alatt az óvodai csoportok száma a gyermekek számánál nagyobb mértékben csökkent, ezért az átlagos csoportlétszám növekedett.

Az ország összes óvodájában közel 15 ezer gyermekcsoport működik. Jelenleg egy gyermekcsoportra átlagosan 23 gyermek jut az óvodákban. Természetesen régióként eltérően alakul az óvodai ellátás. Így a legalacsonyabb férőhely kihasználtság Tolna és Békés megye óvodáiban, a legzsúfoltabb csoportok pedig Pest, Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye óvodáiban jellemzőek.(2)

Az új köznevelési törvény értelmében csak főiskolai alapképzésben diplomát szerzett pedagógusokat alkalmazhatnak az óvodákban. Az óvodai intézményekben több mint 30 ezer szakképzett óvodapedagógus gondoskodik a gyermekek neveléséről, fejlesztéséről, egy óvodapedagógusra átlagosan 11 gyermek jut. (Szüdi, 2000)

Az óvodai intézmények fenntartóinak megoszlásáról elmondható, hogy legnagyobb arányban, 87%-ban a települési önkormányzatok fenntartásában vannak. (III. sz. melléklet) Ezek az intézmények biztosítják az óvodába járó gyermekek 90%-ának az ellátását. Az egyházi, felekezeti fenntartású intézmények száma az elmúlt években megduplázódott, így jelenleg több mint 200 egyházi óvodát számlálhatunk, az arányuk 6%. Az alapítványi óvodák aránya 4%, a központi költségvetési szerv, illetve a megyei önkormányzatok által fenntartott intézmények aránya elenyésző, 1-2% körüli.(2)

Összefoglalva a fenti elemzéseket, jelenleg az óvodai ellátásban résztvevő gyermekek száma kevesebb, mint a rendelkezésre álló férőhelyeké. A magyarországi óvodákban 90%-os a férőhely kihasználtság, és 10% az üres férőhelyek aránya. Azonban a szabad férőhelyek területi megoszlása egyenlőtlen, mely problémát jelenthet a rendelkezés bevezetését követően.

Az óvodai gyermeklétszámot számos egyéb társadalmi tényező is befolyásolja. Elsősorban a születésszám alakulása, a fiatalok gyermekvállalási hajlandósága. Továbbá függ a munkaerőpiac helyzetétől, a nők, családanyák munkavállalási szándékától, mely összefüggésben áll a családok megélhetésével, a jövedelmi viszonyok és az életkörülmények alakulásával is. A következő fejezetben ezen, társadalmi tényezők változásait szeretném röviden ismertetni, áttekinteni szintén az aktuális statisztikai adatokat felhasználva.

3.2. A nevelésügyet befolyásoló társadalmi tényezők

3.2.1. Gyermekvállalás és a születésszám alakulása

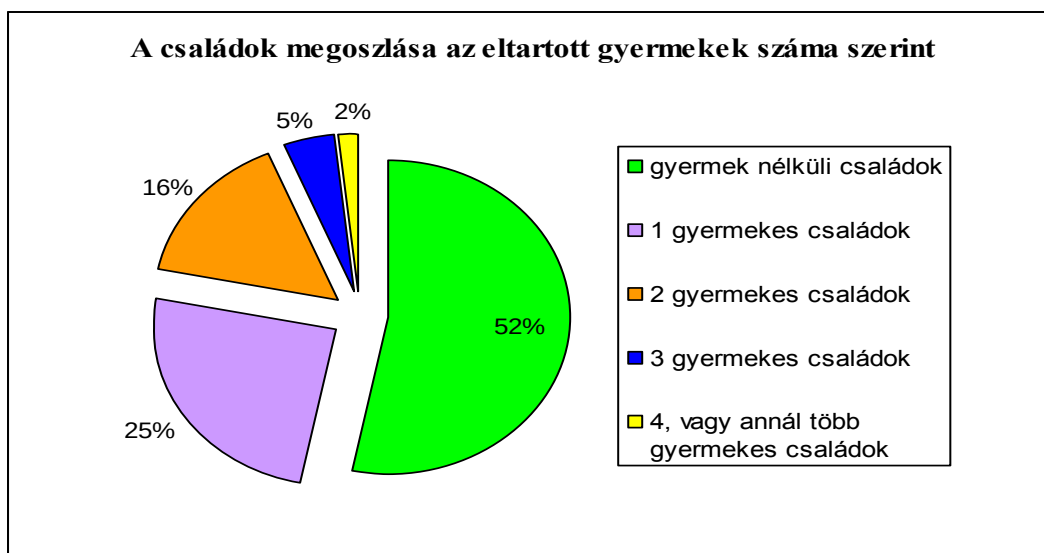
A születések száma döntően meghatározza a néhány év múlva óvodáskorba lépő gyermekek számát, ezért fontosnak tartom ennek demográfiai hátterét is megvizsgálni. A népesség lélekszáma több mint három évtizede csökken. A születésszám 2013-ban több mint 1500 fővel kevesebb, mint az előző évben. A népesség fogyása mellett egyre fokozódik a lakosság elöregedése is. A gyermekkorúak aránya hazánkban folyamatos csökkenést mutat, 2013-ban a népesség 14,4%-át tette ki, ezzel szemben a 65 év felettiiek aránya már 17,2%-ra emelkedett. A születéskor várható élettartam egyre növekszik az évek során. Jelenleg a férfiaknál 71 év, a nőknél 78 év az átlagos várható élettartam.(3)

A születésszám alakulása két tényezőtől függ, egyrészt a szülőképes korú nők számától, másrészt a gyermekvállalási hajlandóságtól. Magyarországon régebben a korai házasságkötés, illetve a fiatalon vállalt anyaság volt a jellemző. Mára azonban a társadalmi és gazdasági változások miatt a gyermekvállalás egyre inkább kitolódik. Ezt bizonyítja az is, hogy 2012-ben a 30–34 éves nők körében volt a leggyakoribb a gyermekvállalás, ők adták az összes születésszám közel harmadát.

A családon belüli születésszámok csökkenésének hátterében számos tényező állhat. Egyrészt a modernizáció morális elvei szerint, az egyének maguk döntenek gyermekeik számáról és a születésük idejéről. Másrészt csökken a gyermekek iránti társadalmi érdeklődés, melynek hátterében sokszor az anyagi körülmények állnak. Nehezebb a gyermekekre költethető forrásokat elkülöníteni, ezáltal romlanak a gyermeknevelés feltételei is. A nehézségek mértéke társadalmi rétegenként, csoportonként változó. A kialakuló helyzet így gyakran nyilvánvalóan a kényszer, és nem választás következménye. Ezzel párhuzamosan ugyanakkor megjelennek a gyerekneveléssel kapcsolatos kulturális változások, amelyek folytán csökken a gyereknevelés tekintélye.(Vajda 2011)

Egyre több konfliktus van a gyerekek és a szülők között, melynek eredményeként a szülői szerep rohamosan veszít a vonzerejéből. Valamint a nők sok esetben előtérbe helyezik az a karriert és az önmegvalósítást a gyermekvállalásnál. A gyermekvállalás tehát egyre megfontoltabb a fiatalok részéről, melyet egyaránt befolyásolnak az önálló egzisztencia megteremtésének nehézségei, a tanulási idő meghosszabbodása, vagy éppen párkapcsolati bizonytalanságok.

A fent említett társadalmi változások egyre súlyosabb problémákhoz vezetnek. A népesség alakulásának tekintetében egyre kevesebb gyermekkel számolhatunk, míg ezzel szemben a nyugdíjasok aránya folyamatosan nő. A kis családok száma csökken, még a válások száma növekszik, a csonka családok száma már 50% felett van. (Kapitány 2000)

3. ábra. A családok megoszlása az eltartott gyermekek száma szerint

Forrás: KSH, 2013-as adatok alapján saját szerkesztés

Az ábrán (3. ábra) láthatjuk, hogy hogyan alakul a családok megoszlása a gyermekek száma szerint. Megfigyelhető, hogy a családok több mint fele, 52%-a gyermek nélküli, ezt követik 25%-ban az egy gyermeket nevelő családok, majd 16%-ban a két gyermeket nevelők. A három és annál több gyermekes családok aránya alacsony 5 és 2% között alakult. (4)

Összességében a családok száma és mérete is csökkent. Egyre kevesebb a párkapcsolaton alapuló család, a gyermeküket egyedül nevelők száma viszont növekedett az elmúlt években. A közvélemény kutatások szerint a népesség utánpótlása a fiatalok családtervei alapján nem biztosítottak, ugyanis, egyre többen csupán egy gyermeket terveznek, még korábban a kétgyermekes családmódel volt a jellemző. A kormány ezért folyamatosan próbálja alakítani népessépolitikáját. Az eltérő adókedvezmények biztosítása, a gyed extra folyósítása a többgyermekes családmódellet próbálja vonzóvá tenni a fiatalok számára. Különböző eszközökkel, anyagi juttatásokkal, munkavállalási feltételek javításával, a gyermekgondozási ellátás átalakításával próbálja ösztönözni a fiatalok gyermekvállalási szándékát.

3.2.2. A nők munkavállalása

A fiatalok gyermekvállalási hajlandóságán túl az édesanyák munkavállalása is befolyásolja az óvodai nevelésben részt vevő gyermekek számát. Hiszen minél több édesanya tér vissza a munka világába, annál több kisgyermek veszi majd igénybe a bölcsődei, vagy óvodai nevelés lehetőségét. Azaz nő az óvodába beíratott gyermekek száma, melynek következtében több óvodai férőhelyre lehet szükség.

Hazánkban az elmúlt években a nők munkavállalásának aránya kisebb, mint az európai országok többségében. Ennek oka, hogy a gyermeket vállaló édesanyáknak kisebb a munkaerőpiaci aktivitásuk. A gyermekgondozási ellátás mellett általában nem jellemző, hogy az anyák munkát vállalnának. Mivel a gyermeknevelés és a hivatás gyakorlása nehezen összeegyeztethető, így egyre több ország alakítja rugalmasabbá, családbaráttá a munkavállalás feltételeit. Többek között igyekeznek részmunkaidős állásokat, és különböző munkaidő-kedvezményeket biztosítani az anyák számára, valamint bővítik a gyermekelhelyezési lehetőségek számát is.

Jelenleg az egy, vagy két gyermeket nevelő édesanyák foglalkoztatási aránya 63% körül alakul, még a három, vagy több gyermeket nevelőké 37% körüli. 2012-es statisztikai adatok szerint a szülés előtt az édesanyák 68%-a dolgozott, 14%-a gyermekgondozási ellátás mellett nevelte otthon másik gyermekét, 8%-a munkánélküli, fennmaradó hányaduk eltartott, tanuló, vagy háztartásbeli.(3)

Régebben a magyar társadalomban a hagyományos családmódel volt jellemző, ahol az apa biztosította a család megélhetését, még az anya a háztartást vezette és nevelte a gyermekeket. Napjainkban azonban ezek a szerepek előfordul, hogy felcserélődnek, és az apák maradnak otthon a gyermekekkel. Előfordulhat azonban az is, hogy a család megélhetése érdekében mindkét szülőnek munkát kell vállalnia. A magyar anyák többsége nem gondolja úgy, hogy a munka, a hivatás előbbre való lenne a család és a magánélet meghatározó szerepénél. Néhányan azonban a szülést követően minél korábban visszatérnek a munkavilágába. Ennek hátterében, egyrészt a nők önmegvalósításának vágya, másrészt a családok megélhetési problémái állnak, hiszen a gyermekneveléshez kapcsolódó szociális és anyagi juttatások nem minden esetben elegendőek a család fenntartására. Ezért a nehezebb körülmények között élő kisgyermekes anyukák egyre növekvő hajlandósággal vállalnának munkát. Bár vannak olyan családok is, ahol mindkét szülő munkánélküli és az egyetlen „jövedelemforrást” a gyermekvállalás jelenti számukra.

3.2.3. Családok megélhetése, hátrányos helyzetű gyermekek

Sokan a mindennapi életük során és az óvodában is akarva akaratlanul találkozunk olyan gyerekekkel, akik vagy nehéz anyagi körülmények között élnek családjukkal, vagy elváltak a szüleik, nevelőszülők nevelik, esetleg védelembe vették, kiemelték a családból valami miatt. Ezeknek a gyerekeknek, illetve szüleiknek segítése, támogatása elengedhetetlen feladata a gyermekekkel foglalkozó pedagógusoknak és az óvodai intézményeknek is.

Azokban a családokban, ahol jelentős anyagi gondokkal küzdenek, egyik napról a másikra élnek nagyon szerény körülmények között, nehezen tudják biztosítani a gyermekek életkori sajátosságainak megfelelő ingergazdag környezetet. Ezt számos tényező befolyásolja, leginkább meghatározzák a családi körülmények, a szülők munkaerő piaci helyzete, valamint a kormányzati beavatkozások, segítségnyújtások hatékonysága.

A szegénység leginkább az egy szülős családokat, illetve a nagycsaládokat fenyegeti. Az egyszülős háztartásoknak közel 58%-a, a nagycsaládoknak pedig a fele a relatív szegénységi küszöb alatt él. Magyarországon az uniós átlagot meghaladva, a gyermekek 25%-át fenyegeti szegénység. (5) A riasztó gyermekszegénységi adatok legfőbb oka a szülők munkanélkülisége, hogy nem rendelkeznek semmilyen jövedelemforrással. A különböző segélyek csak átmenetileg csökkentik a nehézségeket, az igazi végső megoldást az új munkahelyek kialakítása hozná meg, mely biztos jövedelemhez juttatná az elszegényedett családokat.

Ezeknek a gyerekeknek az életében különösen fontos az óvodai intézményes nevelés. A társadalmi integráció szempontjából jó lenne, ha minél korábban bekerülnének az óvodába, ahol könnyebben elsajátítják a társadalmi és viselkedési normákat, valamint meleg ételt kapnak és rendezett körülmények között tölthetik mindennapjaikat. Sajnos azonban az a tapasztalat, hogy ezek a gyermekek hiányoznak a legtöbbit az óvodából. Az átlagosnál alacsonyabb óvodába járás hátterében egyrészt a szegénység, másrészt az otthonnevelő kulturális hagyományok állnak. Különösen a hátrányos helyzetű kistélepeken, ahol nagy a munkanélküliség. Ott inkább a gyermekek otthoni nevelése a jellemző. Továbbá jelenleg a férőhelyhiányos óvodák visszautasíthatják a gyerekek jelentkezését, melyet indokolhatnak azzal, hogy a szülők nem dolgoznak, vagy a kisebb testvérekkel vannak otthon. Holott ezeknek a gyerekeknek lenne a legnagyobb szüksége az intézményes nevelésre. Ebből a szempontból nézve kedvező lehet az új nemzeti köznevelési törvény azon pontjának bevezetése, mely 2015 szeptemberétől, három éves kortól kötelezővé tenné az óvodába járást.

4. A családi és az óvodai nevelés

4.1. Családi nevelés, szülő – gyermek kapcsolat

A gyermekkor a legfontosabb, legmeghatározóbb, legérzékenyebb időszak az ember életében. Az ebben az életszakaszban szerzett akár pozitív, akár negatív élmények egy életre nyomot hagynak az ember személyiségében. A család és a szülői modell az, ami leginkább meghatározza a gyermek fejlődését, viselkedését, ez az a környezet, ahol az első benyomások érik a gyermeket. Személyiségének alakulását befolyásolja a szülők társadalmi pozíciója, anyagi helyzete, valamint a neveléssel kapcsolatos attitűdjeik, elképzeléseik is. A szülők értékrendszere, viselkedése megjelenik a gyermek személyiségében. Számára az, az ideális, példaértékű, amit a szülőktől, családtagoktól lát, hall, tapasztal, ezt akaratlanul is magába szívja. (Vekerdy 2011)

A család nem csupán az elsődleges nevelési színtér, hanem összekötő kapocs az egyén és a társadalom között, biztosítja a létfeltételeket és az érzelmi egyensúlyt a gyermek számára. A család által képviselt kultúrát, nyelvet, hagyományokat, szokásokat, viselkedésformákat itt sajátítja el a gyermek. A gyermek identitása, azaz az önmagáról kialakított kép is a családi nevelés, a szülőkkel való kapcsolat hatására alakul ki.

Már a születése utáni szenzitív periódusban mély lenyomatok képződnek a gyermek idegrendszerében. Ebben a korai életszakaszban az anya és a gyermek közötti szoros kapcsolat elengedhetetlen fontosságú. Az anya érintése, simogatása, ringatása, hangja, gyengédsége, szeretete egészen újszülött kortól nagy jelentőséggel bír a gyermek fejlődésének szempontjából. Ennek megvonása, a szeretethiány súlyos és maradandó következményeket okozhat. Nem csak az anyával való kapcsolat, hanem a többi családtaggal, édesapával, testvérekkel való viszony is befolyásolja a gyermek személyiségének alakulását.

Napjainkban sajnos az ideális családi légkör nem minden gyermek számára adatik meg, sokan nőnek fel csonka családban, vagy élnek meg a szülők válását, valamint a család kilátástalan anyagi helyzetéből fakadó mindennapos problémákat. Néhány családban az agresszió is megjelenik. Az ilyen családokban élő gyermekek lelki sérülési kitérőkhöz kitérhetnek, egy életre szóló nyomot hagynak. Gyakran visszahúzódó, félénk, vagy épp ellenkezőleg agresszív viselkedés jelenik meg náluk. Elsősorban tehát a családnak van kiemelkedően fontos szerepe a gyermek személyiségének, és jövőbeni társas kapcsolatainak alakulásában, valamint a közösségbe való beilleszkedésében is.

A következőkben a szocializációs folyamatról, a kisgyermekkor, a családi környezet és az intézményes nevelés közötti átmenet jelentőségéről szeretnék szólni. Kezdve a szocializáció meghatározásával. A szocializáció az a folyamat, melynek során a gyermek olyan tudásra és képességekre tesz szert, mely alkalmassá teszi őt arra, hogy a későbbiekben a társadalom hasznos tagjává váljon.(Brim -Wheeler 1966) A gyermek először a szüleitől kap szociálisan közvetített képet önmagáról, olyannak ismeri meg magát, amilyennek a környezete látja őt. Fontos megjegyezni, hogy a szocializáció egy kétirányú folyamat, mert nemcsak a szülő hat a gyermekre, hanem a gyermek is neveli a szülőket. A gyermek így nem passzív elszenvedője, hanem aktív részvevője ennek a folyamatnak.(Ranschburg 1993: 15-24)

A szocializációs folyamatban a korai szülő-gyermek kapcsolatnak rendkívül nagy jelentősége van. Ez az úgynevezett szimbiózisnak nevezett időszak, melyből a gyermek erőt és biztonságot merít a későbbi szocializációs folyamatokhoz.(Rufo 2009) Az újszülött gyermek eleinte szinte folyamatos testkontaktusban van az édesanyjával, majd körülbelül fél éves kortól fokozatosan növekedni kezd a tér az anya és gyermeke között. A leválás azonban nem megy egyik napról a másikra, türelem és idő kell hozzá. Az anyától való eltávolodás úgynevezett szeparációs félelmet, azaz a magánytól való félelmet kelt a gyermekekben. Ennek hátterében az áll, hogy a szülő és a gyermek között egy nagyon bensőséges kapcsolat alakult ki. A gyermek számára kezdetben az anya senki mással nem helyettesíthető, hiszen eddigi élete során az édesanya gondoskodott róla, táplálta, gondozta, beszélni, járni tanította. Az önállóság igénye 2-3 éves korban jelentkezik először a gyermekeknél. Elkezdődik a dackorszak, amikor is a gyermek szembeszáll a szülői akarattal, mindent egyedül akar csinálni, és mindent másképp, mint ahogy azt szülei szeretnék. Majd egyre inkább megerősödik a kortárs csoport utáni vágyakozása, mely lehetővé teszi az anyától való elválást. Ez körülbelül három éves korra tehető a gyermekeknél.(Ranschburg 2005)

Ezt követően már nem csupán a család, a szülői normák kapnak szerepet a szocializációs folyamatban, hanem az intézményes nevelés során, a tágabb környezet a bölcsőde, óvoda, iskola elvárásai is megjelennek. A gyermekek fokozatosan elsajátítják azokat akészségeket, ismereteket, elvárásokat, és viselkedési normákat, melyek elősegítik a közösségbe való beilleszkedésüket. Az első ilyen közösség, melynek a gyermek tagja lesz az vagy a bölcsőde, vagy az óvoda intézménye. Ez utóbbi részletes bemutatását a következő fejezet tartalmazza, melyben az óvodai közösségbe kerülés legfőbb kérdéseit érintem, mint a befogadás, a társas kapcsolatok, illetve a pedagógusokkal való együttnevelés.

4.2. Az óvodai közösségbe kerülés

4.2.1. Az óvodai befogadás folyamata

A gyermekek számára általában az első igazi közösségi élményt az óvoda jelenti. Amikor egy gyermek először kerül be egy közösségbe, és először tölt hosszabb rövidebb időt távol az édesanyjától, az mind a gyermek, mind az anya számára meghatározó időszak. Ilyenkor a szülőknél számos kétely és kérdés fogalmazódik meg. Az óvodával kapcsolatos aggodalmak pedig akaratlanul is átragadnak gyermekére is. Sok esetben kérdéses, hogy a szülő, vagy a gyermek számára nehezebb az óvodai befogadás. Vajon el tud-e szakadni a gyermek és el tud-e szakadni a szülő? Vannak olyan esetek, amikor a szülő nem képes még elválni a gyermekétől. Igaz ez különösen azokra a szülőkre, akik a napjainkban divatos kötődő neveléssel nevelik gyermekeiket. Fontos, hogy a szülőknél is tudatosodjon, nem elengedniük kell a gyermeket, csupán néhány órára átadni őket egy másik ember, az óvodapedagógus kezébe. Ehhez természetesen elengedhetetlen, hogy a szülő és a pedagógus között személyes bizalom alakuljon ki, hogy az anya nyugodt szívvel rá tudja bízni gyermekét.

Az óvodai befogadás folyamatát és hosszúságát számos tényező befolyásolja, Függ a gyermek személyiségétől, hogy mennyire nyitott az új környezetre, mennyire szoros a kapcsolata a szülővel, mennyire érzi magát biztonságban. Jellemzően, ha a gyermeknek biztonságos, szoros kapcsolata van a szüleivel, valamint a korábbi években egy biztos kötés részesek voltak, akkor könnyebben létesítenek kapcsolatot másokkal az új környezetben is. Ezek a gyermekek kellő bizalommal vannak a külvilág iránt, mely a biztonságosan kötődő szülő-gyermek kapcsolatban alapozódott meg. Továbbá azoknál a gyerekeknél, akik bölcsődéből érkeznek az óvodába, gördülékenyebben megy az óvodai befogadás, hamarabb megbarátkoznak az új környezettel, mint azok, akik korábban kizárólag édesanyjukkal voltak, otthon töltötték a mindennapjaikat. (Popper - Ranschburg – Vekerdy 2005)

Számos formáját ismerik és alkalmazzák a különböző óvodákban a befogadás folyamatának. Létezik úgynevezett „szülős”, és „nem szülős” beszoktatás is, de van félnapos és egésznapos változata is. Mindezt az adott óvoda, adott gyermekcsoport és az óvó néni szokásai határozzák meg. Minden gyermek más és más, így leginkább a gyermek személyisége, fejlettségi szintje határozza meg, hogy számára melyik befogadási forma előnyösebb.

Fontos megjegyezni, hogy bármelyik befogadási formát választjuk, a lényeg, hogy mindez fokozatosan történjen, ne egyik pillanatról a másikra. Vannak olyan óvodák is, ahol az

óvó nénik nem szeretik, ha először csak fél napot tölt az óvodában a gyermek, mert akkor a későbbiekben újra problémát jelent majd az egésznapra való beszoktatás. Ezt nem feltétlenül tartom jónak, hiszen a gyermektől függ, hogy mikor és mennyi időre képes elszakadni az édesanyjától, különösen a délutáni alvás tekintetében. A legtöbb óvodában azonban eleinte csak néhány órát, majd fokozatosan egyre több időt töltenek a gyermekek. A szülőktől való elszakadás fájdalmas, ezért természetes, ha a gyermek az első napokban sír az óvodában, és minden lehetséges eszközt kipróbál, tiltakozik az óvoda ellen. Általában az óvodai beilleszkedésnek ezek a zavarai egy egészséges gyermek esetében 2-3 hét alatt elmúlnak. A gyermek ekkor már vágyik a kortársak közé, szüleihez való kötődése már jóval gyengébb, mint kisgyermekkorban. (Ranschburg 2005)

A három éves korú gyermeket egyszerre érdeklik az új terek, személyek és a csoportszokások megismerése, valamint egyszerre tölti el kíváncsisággal és félelemmel is. Ilyen idős korban, már szükségük van a hasonló korú gyermekek társaságára, a közösségre, hogy új élményeket, tapasztalatokat szerezzenek. A legtöbb esetben ilyenkor az óvodai környezet már jobban megfelel a gyermek igényeinek. Amikor egy gyermek bekerül az óvodai közösségbe, kialakul egyfajta rendszeresség az életében. Megtanul, különbséget tenni a hétköznapi és a hétvége között. Ezért fontos, hogy az óvodába járás rendszeres legyen, a szülő ne a saját kedve szerint döntsön arról, hogy mikor viszi a gyermeket óvodába és mikor nem, mert ez megviselheti a gyermeket.

A gyermeknek szüksége van mindenekelőtt érzelmi biztonságra, valamint az életkori sajátosságának megfelelő változatos tevékenységekre, melyeken keresztül tapasztalatokat szerezhet környezetéről. Szüksége van versekre, mesékre, énekekre, melyek az óvodában, a különböző tevékenységformák keretében biztosítottak számára.

Az óvodában a mindennap ismétlődő folyamatok, napirendek segítik a gyermeket a szocializáció folyamatában, és biztonságérzetet adnak számára. A gyermek szeretni tudni, hogy egy-egy tevékenység után mi fog következni, mi fog történni vele. Ezt az óvodai életben, a csoportszokások elsajátítása során, nap, mint nap megtapasztalhatja. Szüksége van egy mintát adó, értékeket közvetítő, empatikus, sokoldalú, és kreatív óvodapedagógusra, aki biztosítja számára a szeretetteljes, biztonságos óvodai légkört és az ingergazdag környezetet. (Vekerdy 2001: 29-39)

Az óvodának rendkívül fontos szerepe van a gyermek érdeklődésének felkeltésében, a tanulási képességek megalapozásában, a motiváltság, és a kreativitás fejlesztésében. Továbbá része a szocializációs folyamatnak, segíti a társas kapcsolatok kialakulását is.

4.2.2. Társas kapcsolatok az óvodában, a kortárs csoport szerepe

Az óvodai közösségbe kerülő gyermek személyiségét nagyban befolyásolják a társas kapcsolatok. Egyrészt a pedagógussal, másrészt a többi gyermekkel való kapcsolata. Minden gyermek egyedi, így az óvodai csoportban is találkozhatunk úgynevezett extrovertált, nyitott, társaságkedvelő, illetve introvertált, zárkózottabb, szorongó gyermekekkel. Fontos, hogy a pedagógus felismerje, és különböző módon, differenciáltan forduljon feléjük. Támogassa, bátorítsa a visszahúzódó gyermekeket, és megfelelően kezelje a domináns típusú, hangadó gyermekeket, megteremtve ezzel a csoporton belüli egyensúlyt. (Vekerdy 2013) Az óvodának jelentős szerepe van a társas kapcsolatok kialakulásában, különösen a kortárs csoport tekintetében. A szülők kiválaszthatják, hogy mely csoportszervezési formát tartják kedvezőbbnek gyermekük számára. Dönthetnek az életkorilag homogén, azaz azonos életkorú csoport mellett, valamint választhatják az életkorilag heterogén, úgynevezett vegyes, vagy más néven családi csoport mellett. Mindkét csoportszervezési formának megvannak a maga előnyei és hátrányai, melyre a későbbiekben a kutatási eredményeknél részletesen is kitérek.

A vegyes életkorú csoportban, 3-7 éves korú gyerekek töltik mindennapjaikat. Ennek nagy előnye, hogy a nagyobbak megmutatják, hogy mit tudnak, mire képesek, a kicsik pedig példaképnek tekintik és utánozzák őket észrevétlenül ellesve szokásaikat, melynek fontos szerepe van a mintaelsajátításában. Előnye továbbá, hogy a testvérpárok is egy óvodai csoportba járhatnak, mely a befogadási folyamatot jelentősen megkönnyítheti, éppúgy, mint az, ahogyan a nagyobbak segítik, szeretgetik, terelgetik, és okítják a kisebbet. Ugyanakkor egy vegyes életkorú csoport mindennapjainak megtervezése nagyobb odafigyelést és szervezést igényel az óvodapedagógus részéről.

Sokan megkérdőjelezik a vegyes csoport előnyeit, és ezzel szemben a homogén csoportot részesítik előnyben. A pedagógusok számára jóval egyszerűbb a homogén csoport életének szervezése. A szülők pedig sok esetben nem tudják pontosan, mit takar a „vegyes” csoport elnevezés, féltik gyermekeiket a nagyobbaktól. Mivel egy 3 és egy 7 éves gyermek szellemi és fizikai fejlettségi szintje is eltérő, így a gyermekek nem a saját növekedési ütemüknek megfelelően fejlődnek, visszaszorítják egymást. (Vajda - Kósa 2005: 286-291) Ezzel szemben a vegyes csoport pontosan ezeket a különbségeket használja ki a szocializáció szempontjából. Törekedve egy családias légkör kialakítására, ahol a kicsik és nagyok egymástól tanuljanak, maximálisan elfogadják a másikat, elősegítve a későbbiekben társadalomba való beilleszkedést.

4.2.3. Az együttnevelés jelentősége: pedagógus – gyermek – szülő

A nevelés a születéstől kezdve egészen a halálunkig tartó folyamat. Elsődleges nevelési joga és kötelezettsége a szülőnek van, azonban ha a gyermek már részese az óvodai intézményes nevelésnek, akkor a nevelés a szülők, és a pedagógusok közös ügyévé válik. *„Az óvodai nevelés a családi neveléssel együtt szolgálja a gyermek fejlődését. Ennek alapvető feltétele a családdal való szoros együttműködés. Az együttműködés formái változatosak, a személyes kapcsolattól a különböző rendezvényekig.”* (363 / 2012 XII.17. Kormányrendelet az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramjáról)

A gyermekek óvodai életük előtti időszakát szinte teljes mértékben a családi légkör, a szülői minta határozta meg. Az óvodában viszont egy új környezetbe kerülnek, új elvárások és egy újabb példakép az óvó néni jelenik meg a gyermek életében. Már nem csak a szülők, hanem az óvodapedagógus személyisége, viselkedése is mintaként szolgál a gyermek számára. Amennyiben a két értékrend és minta eltér egymástól, a gyermek nehezen tudja eldönteni, hogy kinek feleljen meg, a szülő, vagy az óvó néni elvárásainak tegyen eleget. Ezért a gyermekek érdekében elengedhetetlen az együttnevelés, a szülők bizalmának elnyerése, hiszen ennek hiányában gyakori konfliktushelyzetek alakulhatnak ki a szülők és a pedagógus között. A pedagógusnak el kell érnie, hogy a szülők a partnerei legyenek a nevelésben, meg kell nyernie a bizalmukat. *„Az óvodapedagógus figyelembe veszi a családok sajátosságait, szokásait, az együttműködés során érvényesíti az intervenciós gyakorlatot, azaz a segítségnyújtás családhoz illesztett megoldásait.”*(363 / 2012 XII.17. Kormányrendelet az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramjáról) Minden gyermek más és más, külön egyéniségek, más és más társadalmi rétegből, családi környezetből, eltérő kultúrával érkeznek az óvodába, így a pedagógusnak egy többszörösen összetett, bonyolult helyzettel kell megbirkóznia.

A pedagógus és a szülők partnerkapcsolatának alakulását segítik a szülői értekezletek, nyílt napok is, ahol a szülő betekintést nyerhet az intézmény mindennapi életébe, valamint a fogadóórák, melyek keretében a pedagógus személyesen beszélheti meg a szülővel, a gyermekkel kapcsolatos nevelési kérdéseket, problémákat. Összességében tehát ahhoz, hogy a gyermekek fejlődése valóban harmonikus legyen, a gyermeknek éreznie kell a biztonságot, a melegséget és a szeretet mind a családi, mind az óvodai környezetben. Feladata mind a szülőknek, mind a pedagógusoknak, hogy ezt a légkört, valamint az inger gazdag környezetet otthon, a családban és az óvodában egyaránt biztosítsák a gyermek számára.

5. A kutatás bemutatása

5.1. A kutatás célja

Az előkutatás során, melyet a dolgozatom elején már ismertettem, megbizonyosodtam arról, hogy a választott kutatási témám aktuális és újszerű, a társadalom tagjait, a szülőket és az óvodapedagógusokat egyaránt foglalkoztatja. Kutatásom középpontjában a 2011. évi nemzeti köznevelésről szóló CXC. törvény azon paragrafusa áll, melynek értelmében 2015 szeptemberétől három éves kortól, napi négy órában kötelezővé teszik az óvodába járást.

Az előkutatás folyamán kapott válaszokban számos érv és ellenérv került megfogalmazásra mind a szülők, mind a pedagógusok részéről. A dolgozatom alapját képező részletes kérdőíveket ezen válaszok alapján állítottam össze, külön figyelmet fordítva az előkutatás során kiugró legmarkánsabb eredményekre.

A kérdőíves felmérés során elsődleges célom az volt, hogy megismerjem a szülők és az óvodapedagógusok, mint legfőbb érintettek véleményét a törvénnyel kapcsolatban. Feltárjam azokat a sarkalatos pontokat, kérdéseket, kételyeket, melyek a szabályozás bevezetésével kapcsolatban foglalkoztatják a közvéleményt. Különös figyelmet fordítva a három éves korú gyermekek szükségleteire, igényeire, az óvodaérettség kérdéskörére, valamint az óvodai befogadási folyamatban bekövetkező változásokra. Továbbá információt szerezsek arról, hogy a szülők és az óvodapedagógusok mennyire tartják kedvező intézkedésnek a szabályozás bevezetését. Mit gondolnak a bevezetéshez szükséges szubjektív és objektív feltételek biztosításáról, főként a pedagógusok számát, a férőhelyeket, valamint a meglévő tárgyi feltételeket illetően.

Kutatásom eredményeképp várhatóan a felmérés segítségével komplex képet kapunk a szülők és a pedagógusok, mint leginkább érintett célcsoportok állásfoglalásáról, meggyőződéséről a törvénnyel kapcsolatban. Valamint, megfogalmazhatóak lesznek azok javaslatok, észrevételek, melyek elősegítik a törvény gördülékenyebb bevezetését, az esetleges jövőbeni módosításokat. Összességében úgy gondolom, hogy a kutatásom egy napjainkban aktuális témát dolgoz fel, átfogóan érintve a három éves kortól kötelező óvodáztatás szinte valamennyi kérdéskörét, feltérképezve a szülők és óvodapedagógusok meglátásait. A kutatási eredmények ismertetése előtt a következő fejezetekben bemutatásra kerül a választott vizsgálati eljárás, a mintavétel és az adatgyűjtés folyamata, valamint az alkalmazott elemzési módszerek is.

5.2. A vizsgálat módszerének ismertetése

5.2.1. A kérdőíves felmérés folyamata

Dolgozatom vizsgálati módszerének a kérdőíves felmérést választottam. A megelőző kutatás során visszaérkezett eredmények alapján két kérdőívet állítottam össze, egyet a szülők számára, egyet pedig az óvodapedagógusok számára. A kérdőívek terjesztése kétféle formában történt, egyrészt hagyományosan, papíralapon, másrészt elektronikus formában, a Google - Drive űrlapszerkesztőjének segítségével. Az on-line terjesztés és bizonyos közösségi oldalak segítségével számos olyan szülőhöz és óvodapedagógushoz sikerült eljuttatnom a kérdőívet, akikkel nincs személyes kapcsolatom. A papíralapú terjesztést pedig a személyes ismeretségek esetén alkalmaztam, különösen az idősebb korosztály megkérdezésénél, akik kevésbé jártasak az elektronikus világban. Összesen közel 700 kérdőív került kitöltésre, nagy számban válaszoltak mind a szülők, mind az óvodapedagógusok. A beérkezett válaszok két űrlapon kerültek rögzítésre, külön a szülők és külön az óvodapedagógusok válaszai. Az űrlapokon az adatokat különböző szűrésekkel csoportosítottam, majd táblázatokba foglaltam a legfőbb információkat, majd grafikonok, diagramok segítségével ábrázoltam őket. Ezt követően részletesen elemeztem, szövegesen értékeltem a kapott eredményeket.

5.2.2. Kérdések csoportosítása

A kérdéseket hat nagy csoportba lehet sorolni. Az első csoportba a bevezető, általános kérdések sorolhatóak, melyek a szülői kérdőívben, a kitöltő nemére, életkorára, lakóhelyére, iskolai végzettségére, foglalkozására, anyagi helyzetére, családban élő gyermekek számára vonatkoznak. *(ld.: szülői kérdőív: 1. 2.3. 4. 5. 6. 7. 8. kérdés)* Az óvodapedagógus kérdőívben az életkorra, a település típusára, továbbá az óvodára, az óvodai csoportlétszámmra vonatkozó kérdések tartoznak ide. *(ld.: óvodapedagógusi kérdőív: 1. 2. 3. 4. 5. kérdés)*

A második csoportba tartoznak a megkérdezettek informáltságára vonatkozó kérdések. Először is, hogy honnan értesült a válaszadó a törvényről, és annak bevezetéséről, hallott-e már róla egyáltalán. Valamint, hogy ismeri-e azokat a lehetőségeket, mely szerint, amennyiben indokolt, szakvéleménnyel alátámasztva elkerülhető a kötelező óvodába járás. *(ld.: szülői kérdőív: 9. 13. kérdés, óvodapedagógusi kérdőív: 6. 13. kérdés)*

A harmadik csoportba sorolhatóak a három éves gyermek szükségleteire, igényeire vonatkozó megállapítások, valamint az óvodaérettség kérdésköre. A válaszadó szülők és

óvodapedagógusok mit gondolnak, mire van leginkább szüksége egy három éves gyermeknek. Melyek azok az állítások, amik meghatározó jelentőséggel bírnak egy három éves, óvodát kezdő gyermek személyiségfejlődésében. *(ld.: szülői kérdőív: 11. 12. kérdés, óvodapedagógusi kérdőív: 8. kérdés)*

A negyedik kérdéscsoport az óvodai befogadási folyamatra, valamint a különböző csoportszervezési formákra, annak előnyeire és hátrányaira irányul. Okozhat-e gondot a pedagógusok számára az év közbeni beszoktatás, ha igen, akkor ez miben nyilvánul meg. Illetve mitől függ, hogy egy három éves gyermek óvodai befogadása sikeres lesz-e. *(ld.: óvodapedagógusi kérdőív: 9. 10. 11. 12. kérdés)*

Az ötödik kérdéscsoportban szerepelnek azok a kérdések, melyek a 3 éves kortól kötelező óvodába járás bevezetésére, a szabályozással való egyetértésre vonatkoznak. Továbbá itt van lehetősége a válaszadónak a törvénnyel kapcsolatban megfogalmazott különböző állítások értékelésére is. *(ld.: szülői kérdőív: 10. 14. kérdés, óvodapedagógusi kérdőív: 7. 14. kérdés)*

Az utolsó csoportban a feltételekre, óvodai férőhelyekre, pedagógusok számára, tárgyi feltételekre irányuló kérdések szerepelnek, illetve további javaslatok és észrevételek nyitott kérdés formájában. *(ld.: szülői és óvodapedagógusi kérdőív: 15. 16. 17. 18. kérdés)*

5.3. A minta nagysága, összetétele

A felmérés során elsősorban azokat a csoportokat kérdeztem meg, akik közvetlen formában, a leginkább érintettek a három éves kortól kötelező óvodáztatás szabályozásában, azaz a szülőket és az óvodapedagógusokat. Összesen 680 db kérdőív, azaz 360 db szülői kérdőív és 320 db óvodapedagógusi kérdőív érkezett vissza hozzám. Abban, hogy ekkora mintát sikerült összegyűjtenem, nagy szerepe volt az on-line terjesztésnek, illetve a szülők és a leendő pedagógus kollégák segítőkészségének, közreműködésének.

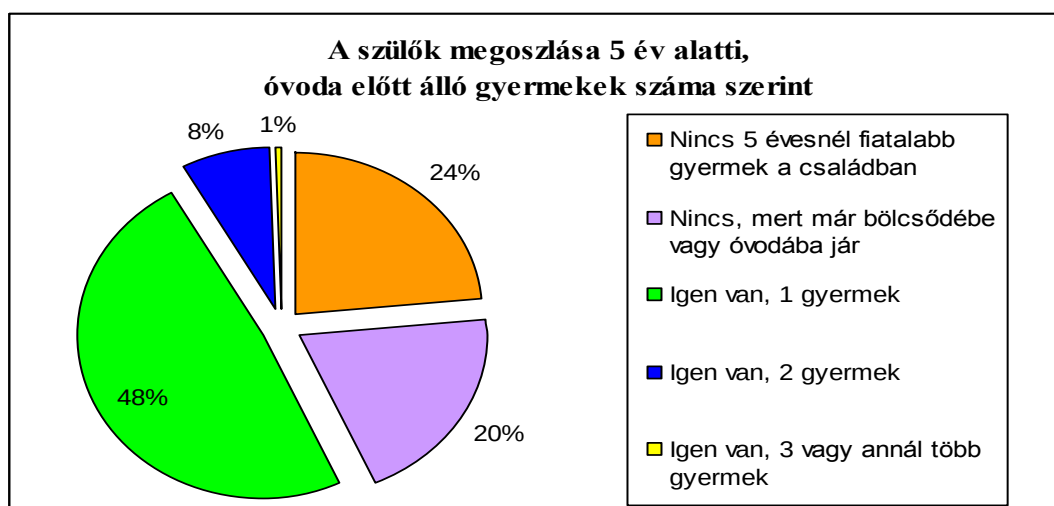
A kérdőíves felmérést országos viszonylatban végeztem, mivel a bevezetésre kerülő törvény az ország valamennyi óvodapedagógusát és a szülőket is érinti. Az ország 19 megyéjéből, valamint a fővárosból is érkeztek szülői és óvodapedagógusi válaszok. A szülői kérdőívek legnagyobb arányban Fejér, Győr-Moson-Sopron, Vas és Pest megyéből, illetve a Budapestről kerültek visszaküldésre. Ugyanakkor a távolabbi megyékből is érkeztek válaszok, például Hajdú-Bihar, Komárom-Esztergom, Szabolcs-Szatmár- Bereg, Somogy és Tolna megyéből.

5.3.1. A megkérdezett szülők

A válaszadó szülők 96%-a nő és csupán 4%-a férfi, ez várható volt, hiszen az édesanyákat foglalkoztatja leginkább a kötelező óvodába járás bevezetése, könnyebben nyilvánítanak véleményt a témában. A legfiatalabb válaszadó 19, még a legidősebb 63 éves. Legnagyobb számban a 30-35 év közötti édesanyák töltötték ki a kérdőívet, arányuk 37%. A 36-40 éveseké 24%, még a 25-30 év közöttieké 21%. A megkérdezettek iskolai végzettségét tekintve 66% rendelkezik főiskola, vagy egyetemi diplomával és 32% középfokú végzettséggel.

A család anyagi helyzetét a szülők 65%-a kielégítőnek, 24%-a kedvezőtlennek, 9%-a átlag felettinek, és 2%-a nagyon kedvezőtlennek tartja. A foglalkozások alapján a minta összetétele a következőképpen alakult. A szülők közel fele, 47%-a gyes-en, gyed-en van, mely indokolt, hiszen leginkább ezeket a családokat érinti a szabályozás bevezetése, számukra a kérdőív aktuális témát érint, így nagyobb hajlandósággal, szívesebben töltik ki azt. 36% alkalmazottként dolgozik, nem vezető beosztásban, 8% vezető beosztásban, 4%-uk háztartásbeli és 2% a munkanélküliek aránya.

A kérdőívben külön kérdésként szerepelt a 18 év alatti eltartott gyermekek száma, valamint az 5 évesnél fiatalabb gyermekek száma is. Ennek azért tulajdonítottam jelentőséget, mert kíváncsi voltam azon szülők véleményére, akiknek a gyermeke még óvodakezdés előtt áll, illetve azokéra, akik gyermekei már megtapasztalták az óvodai intézményes nevelést. A válaszadók 6%-ánál nincs 18 év alatti gyermek a családban. 43%-nál egy, 38%-nál kettő, 14%-nál három, vagy annál több 18 év alatti, eltartott gyermek él a családban.

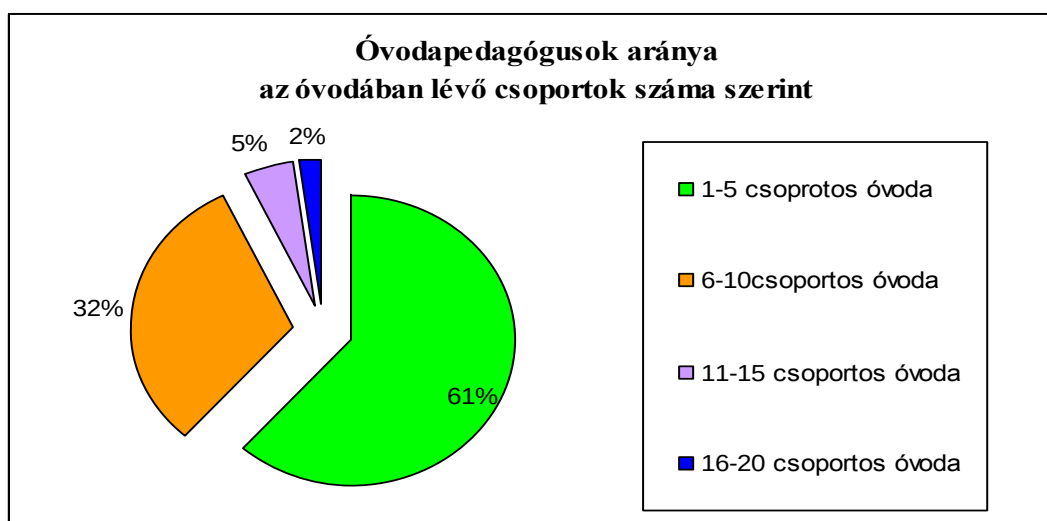
4. ábra. A szülők megoszlása 5 év alatti, óvoda előtt álló gyermekek száma szerint

Forrás: Kérdőíves adatok alapján saját szerkesztés

Az fenti diagramon (4. ábra) láthatjuk a válaszadó szülők megoszlását az 5 évesnél fiatalabb, óvoda előtt álló gyermekek számát tekintve. Megfigyelhetjük, hogy a kitöltő szülők nagy részét közvetlenül is érinti a téma, mivel a legtöbb családban van olyan kisgyermek, aki még óvodakezdés előtt áll. A családok 48%-ánál egy gyermek, 8%-ánál két gyermek, 1%-ánál három gyermek áll óvodakezdés előtt. A válaszadók 20%-ánál már minden 5 évesnél fiatalabb gyermek óvodába, vagy bölcsődébe jár, még 24%-nál egyáltalán nincsen a családban 5 évesnél fiatalabb gyermek.

5.3.2. A megkérdezett óvodapedagógusok

Az óvodapedagógusok életkori megoszlását tekintve a legfiatalabb kitöltő 20, a legidősebb 65 éves. A kitöltők 42%-a 50 év feletti tapasztalt pedagógus, 28%-a 40 és 50 év közötti, 19% 30-40 közötti, és 11% a fiatal, 20-30 év közötti pedagógusok aránya. A megkérdezettek 58%-a már több mint 20 éve dolgozik óvodapedagógusként. Az idősebb, tapasztalt pedagógusok magas arányának az oka, hogy a különböző óvodai e-mail címekre továbbított kérdőíveket, általában az óvodavezetők töltötték ki és esetenként továbbították az ott dolgozó kollégáknak. 21% a pályakezdő, illetve az 1-5 éve dolgozók aránya, és 10-20% között mozog az 5-15 éve pályán lévő óvodapedagógusok megoszlása. A változatos minta, így lehetővé teszi a kezdő, illetve tapasztalt, több éve a pályán lévő óvodapedagógusok véleményének összehasonlítását a későbbiekben.

5. ábra. Óvodapedagógusok aránya az óvodában lévő csoportok száma szerint

Forrás: Kérdőíves adatok alapján saját szerkesztés

Az óvodapedagógusi kérdőívben az általános adatok nem csupán a válaszadó személyére irányultak, hanem arra az óvodára is, ahol munkájukat végzik. A legtöbb választ a

városi óvodákból kaptam, de érkeztek kitöltött kérdőívek 26%-ban a községi és falusi óvodákból is. A fenti ábra (5. ábra) mutatja a csoportok számának alakulását, a válaszadók 61%-a 1-5 csoportos, kisebb óvodákban dolgozik. 32% 6-10 csoportos, 5% 11-15 csoportos és csupán 2%-uk dolgozik 16-20 csoportos összevont óvodákban. A megkérdezettek több mint fele 20-25 fős átlagos csoportlétszámú óvodákban, és 40%-uk 25 fő feletti átlagos csoportlétszámú óvodákban végzi a mindennapi feladatait. Ezen adatoknak a későbbiekben a férőhelyek biztosításánál lesz kiemelkedő szerepe.

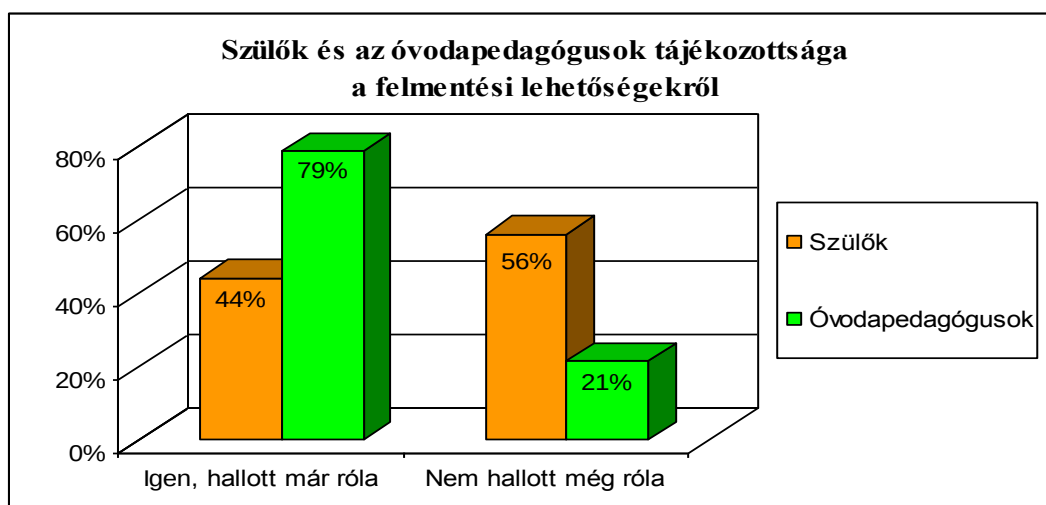
6. A kutatási eredmények értékelése, elemzése

6.1. Informáltság a törvényi szabályozásról

A felmérés során az informáltsággal kapcsolatosan a szülői és az óvodapedagógusi kérdőívben is két kérdés került megfogalmazásra. A szülők többsége a médián keresztül értesült a rendelkezés bevezetéséről, 30% az internetről, 26% a televízión keresztül, 9% az írott sajtóból, különböző újságokból. Ezen felül 13% a többi szülőtől, ismerősöktől és barátoktól hallott róla, 12% pedig az óvoda, illetve a védőnői hálózat tájékoztatásán keresztül jutott hozzá az információhoz. Fontosnak tartom kiemelni, hogy a megkérdezett szülők mintegy 15%-a korábban egyáltalán nem hallott még arról, hogy három éves kortól kötelezővé teszik az óvodába járást, ők a kérdőív kitöltésekor hallottak először erről. Ezen válaszadóknak több mint a fele olyan szülő, akinek a gyermeke még óvodakezdés előtt áll, illetve, olyanok, akiknek már idősebb gyermekei vannak. Ezek nagyban befolyásolják a törvényről való tájékozottságot.

Az óvodapedagógusok 54% szintén a média valamely eszközén keresztül szerzett tudomást a kötelező óvodáztatás bevezetéséről. Jellemzően az idősebb korosztály inkább a televízió és az újságok, különösen a Magyar Közlöny alapján, még a fiatalabbak az internet segítségével tájékozódtak. A válaszadók több mint egynegyede az óvodavezetőktől, kollégáktól, valamint a továbbképzések alkalmával hallott a várható szabályozásról. Közel 20% pedig úgy nyilatkozott, mi szerint folyamatosan figyelemmel kíséri a törvényi és jogszabályi változásokat, aminek köszönhetően naprakész, friss információkkal rendelkeznek az óvodáztatási rendszer valamennyi területéről.

A másik tájékozottsággal kapcsolatos kérdés arra vonatkozott, hogy ismerik-e a szülők és a pedagógusok azt a lehetőséget, mely szerint, amennyiben indokolt, szakvéleménnyel alátámasztva elkerülhető a kötelező óvodába járás.²

6. ábra. Szülők és az óvodapedagógusok tájékozottsága a felmentési lehetőségekről

Forrás: Kérdőíves adatok alapján saját szerkesztés

Elmondható, hogy jellemzően az óvodapedagógusok több és részletesebb információval rendelkeznek a szabályozásról, mint a szülők. (6. ábra) A pedagógusok 79%-a hallott már a 3 éves kortól kötelező óvodába járás felmentésének lehetőségéről. 21% még nem hallott róla, ők a pályakezdők, 1-5 éve a pályán lévők, valamint a nyugdíjas pedagógusok. A szülők jelentősen kisebb arányban tudnak erről a felmentési lehetőségről, a válaszadók kevesebb, mint fele, csupán 44% hallott róla, és 56% nem. Ennek háttérében a pontos, részletes tájékoztatás hiánya állhat.

6.2. A 3 éves gyermek személyiségfejlődését meghatározó tényezők

A kutatás során kiemelten fontosnak tartottam megkérdezni a szülőket és a pedagógusokat arról, hogy véleményük szerint, melyek azok a tényezők, amelyeknek egy három éves gyermek harmonikus személyiségfejlődésében meghatározó jelentősége van. A kérdőívben különböző állításokat fogalmaztam meg, melyben felhasználtam az előkutatás során kapott információkat is. Az állítások a szülők közelségével, a kortárs csoport szerepével, valamint az

² A törvény ezt a következőképpen fogalmazza meg. „A jegyző – az egyházi és magán fenntartású intézmények esetében a fenntartó – a szülő kérelmére és az óvodavezető, valamint a védőnő egyetértésével, a gyermek jogos érdekét szem előtt tartva, az ötödik életév betöltéséig felmentést adhat a kötelező óvodai nevelésben való részvétel alól, ha a gyermek családi körülményei, képességeinek kibontakoztatása, sajátos helyzete indokolja.” (2011. évi CXCV tv. 6. pont 8.§ 2. bekezdés)

intézményes óvodai neveléssel, beilleszkedéssel, önállósággal, rendszer, napirend kialakításával kapcsolatosan kerültek összeállításra. Összesen kilenc állítást fogalmaztam meg. Az állításokat 1-től 4-ig lehetett értékelni, aszerint, hogy mennyire tartják fontosnak, meghatározónak azt egy három éves gyermek életében. (1=Egyáltalán nem fontos egy 3 éves gyermeknek, 4 = Nagyon fontos egy 3 éves gyermek számára)

6.2.1. Szülők meggyőződése szerint

A szülők válaszainak eredményét (IV. sz. melléklet) tartalmazza. A táblázatban szerepel a kilenc megfogalmazott állítás a gyermekek szükségleteivel kapcsolatban, és az értékelő skála egyes részeinek %-os megoszlása. Valamint minden tényezőnél kiszámításra kerültek akapott átlagos értékek is. Azaz, hogy az összes válaszadó átlagosan mennyire tartja fontosnak az adott állítást, az egytől négyig terjedő skálán. A legmagasabb átlagértéket, 3,7-et a rendszer, illetve napirend kialakulása kapta. A szülők 74% úgy gondolja, hogy ez a legfontosabb egy három éves gyermek számára, és mindössze 1% nem tartja ezt fontosnak. Ezt követően 63% nagyon fontosnak tartja, hogy a gyermeket új, változatos ingerek ériék, új tapasztalatokat, ismereteket szerezzen a világról. Jelentősnek értékelték még, hogy egy három éves gyermek egyre önállóbbá váljon, tudjon öltözködni, mosakodni, stb. 3,2 körül alakult a szocializációs folyamatokra vonatkozó állítások átlaga. Azaz, hogy hasonló korú gyermekek társaságában lehessen, képes legyen másokhoz alkalmazkodni, beilleszkedjen, része legyen egy közösségnek. Átlagosan egyformán fontosnak tartották a szülők, hogy a gyermek nagyobb részt a szüleivel töltse az idejét, illetve azt, hogy szakképzett pedagógusok felügyeljenek rá a mindennapokban.

A szülői véleményeknél a legalacsonyabb érték 3,02 volt, mely a gyermekkel egykorú, vagy nagyobb gyerekektől való tanulásra irányult. Ez leginkább azzal magyarázható, hogy a szülők sok esetben féltik gyermekeiket a nagyobbaktól. A vegyes életkorú csoporttal szemben is kételyeik vannak. Sokan tévesen gondolják úgy, hogy a nagyobbaktól csak rosszat, fegyelmezetlenséget tanulhatnak. Nem veszik figyelembe a kortárs csoport ösztönző motiváló szerepét, valamint a mintaadás jelentőségét.

Összefoglalva a szülői véleményeket, a legtöbb szülő úgy ítéli meg, hogy az ilyen idős gyermekek életében leginkább a rendszernek és a napirend kialakulásának van jelentős szerepe. Sokak szerint ez otthon a családi környezetben is kialakítható. Azonban ehhez nagymértékben hozzájárulhat az is, ha a gyermek 3 évesen elkezd óvodába járni. Éppúgy, mint ahhoz, hogy egyre önállóbbá váljon, tudjon alkalmazkodni másokhoz és része legyen

egy közösségnek. Az óvodai közösségben számos új inger éri a gyermeket, tapasztalhat, ismereteket szerezhethet, mindezt hasonló korú gyermekek társaságában és szakképzett pedagógusok felügyelete alatt teheti. A szülők által is fontosnak ítélt állításokat, szinte teljes egészében figyelembe veszi az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja, így az óvoda intézménye maximálisan biztosítani tudja a három éves gyermekek igényeit és szükségleteit.

6.2.2. Óvodapedagógusok személete szerint

A pedagógusok éppúgy, mint a szülők a napirend és a rendszer kialakítását tartják a legjelentősebbnek a három éves gyermekek életében. Az óvodapedagógusok válaszait, azok %-os megoszlását az (V. sz. *melléklet*) tartalmazza. Ezt a megkérdezett pedagógusok 80%-a a legmagasabb értékkel, 4-esre jelölte a skálán. A második legmagasabb értéket az új változatos ingerek, tapasztalatszerzés és ismeretszerzés kapta. Ez szintén azonosan alakult mindkét célcsoportnál. A következőkben már eltéréseket tapasztalhatunk a szülői és az óvodapedagógusi fontossági rangsorban. Még a szülőknél a harmadik legfontosabb tényezőként az önállóság szerepelt, addig a pedagógusok kiemelkedő szerepet (52%) tulajdonítanak annak, hogy a gyermek a mindennapjait nagyobb részben szüleivel, édesanyjával tölthesse.

Véleményük szerint semmi nem helyettesítheti az édesanyjával való közvetlen kapcsolatot. Három éves korban a gyermeknek még a szülei és a családi környezetre van leginkább szüksége. Csak ezt követően igénylik majd a hasonló korú gyermekek társaságát. Majd egyre nagyobb jelentősége lesz a közösségi élménynek, az óvodai csoportba való beilleszkedésnek, valamint annak, hogy a gyermek képes legyen másokat elfogadni, másokhoz alkalmazkodni. A táblázatban megfigyelhető, hogy még a szülői közelség 3,39-es átlagértékelést kapott, addig a fent említett szocializációs folyamatok csak 2,8-2,9 körüli, alacsonyabb értékkel szerepelnek.

A beérkezett kérdőívek elemzése során világossá vált, hogy a leginkább a napirend és a rendszer kialakítása befolyásolja egy három éves kisgyermek harmonikus személyiségfejlődését. Azonban fontos megjegyezni, hogy a szülők valamennyi felsorolt tényezőt átlagosan 3 felett értékelték. A pedagógusoknál a legalacsonyabb átlagot, 2,8-at a beilleszkedés kapott. Ennek részletes kifejtésére, a befogadási folyamattal és annak nehézségeivel kapcsolatos kérdések elemzésénél kerül sor. A két táblázat alapján tehát képet kaphattunk arról, hogy mit gondolnak a szülők és a pedagógusok a három éves gyermekek szükségleteiről, melyet a kötelező óvodáztatás szabályozásánál figyelembe kellene vennünk.

6.2.3. Az óvodaérettség kérdésköre

Ebben a fejezetben részletezésre kerül, hogy a szülők hogyan vélekednek az óvodaérettség kérdésköréről. Ez a nyitott kérdés csak a szülői kérdőívben szerepelt, mert az óvodapedagógusok véleményében feltételezhetően az egységes szakmai, pedagógiai-pszichológiai álláspont jelent volna meg, mely a kutatásomat nem gazdagította volna új eredményekkel.

Arra voltam kíváncsi, hogy a szülőknek milyen gondolataik vannak, mit jelent számukra maga a fogalom, hogy „óvodaérett”. Ezen szülői válaszok segítségével képet kaphatunk arról, hogy a szülők, hogyan ítélik meg az óvodakezdés feltételeit gyermekeiknél.

A legtöbb szülői válaszban szerepelt a szobatisztaság, mely elsődleges feltétele az óvodakezdésnek. A szülők többségének véleménye szerint a gyermeknek bizonyos mértékben már önállónak kell lennie, például tudjon önállóan enni, felismerje az evőeszközöket, pohárból igyon. Valamint a tisztálkodási teendőket (például fogmosás, kézmosás, wc - használat) is képes legyen egyedül, vagy kis segítséggel elvégezni. Felismerje a saját ruháit, cipőjét, már próbálkozzon az egyedül öltözkössel. Tudjon kommunikálni, ki tudja fejezni magát, meg tudja fogalmazni a szükségleteit, igényeit (például: éhes, szomjas, stb.) Ez valóban nagyon fontos, hiszen a gyerekek napjainkban egyre később kezdenek beszélni, sok gyermekkel találkozhatunk az óvodában, aki csak mutogatás segítségével, vagy egy két szót, hangot kiejtve kommunikál.

A megkérdezett szülőknek, több mint a fele úgy gondolja, hogy a gyermek akkor érett az óvodakezdésre, ha már igényli a hasonlókorú gyermekek társaságát. Az otthoni, anyával való játék már nem elégíti ki igényeit. A válaszadók közel 20%-a úgy véli, hogy egy óvodát kezdő gyermeknek tudnia kell másokhoz alkalmazkodni, elfogadni és betartani az óvodai napirendet és a szabályokat, kontrollálni a saját akaratát, hiszen ezeknek a beilleszkedési folyamat során fontos szerepe van.

A szülők legalább annyira fontosnak tartják az anyától való elválást, mint a kortárs csoport szerepét. Hosszabb, rövidebb időre képes legyen elválni édesanyjától, feltalálja magát a szülei nélkül is az új környezetben, nem okoz neki félelmet és szorongást az anya távolléte.

A gyermek már felfogja, megértse, hogy az anyja megy érte, nem hagyja ott az óvodában, csak átmenetileg. Sokan kiemelték válaszaikban, hogy ez a leválási folyamat ne kényszer legyen a gyermek számára. Több olyan válasz is érkezett, ahol a szülők megemlítették az óvodaérettség fogalmánál, hogy a gyermek már nem szopik, kizárólag szilárd táplálékot eszik, képes az anyja nélkül aludni. Érdekesnek találom, hogy egy három

éves gyermek esetében még gyakran szoptatnak a szülők. A mai modern kötődő nevelés erre biztatja a szülőket, hogy rugalmasan addig és akkor szoptassák gyermekeiket, amíg, és amikor a gyermeknek igénye van rá. A napjainkban divatosság vált kötődő nevelés lényegéaz igény szerinti szoptatás, a gyermekek különböző kendőkben való hordozása, és az együtt alvás is.(Büki, 2010) Azonban, úgy gondolom, hogy három éves korra ezeknek a kérdéseknek már rendeződnie kellene. A leválás szempontjából fontosnak tartja a szülők nagy része, hogy a gyermek szülei nélkül is biztonságban érezze magát. Idegen környezetben is tudjon bizalommal fordulni a szülőkön kívül más felnőttekhez is. Illetve, ha a családján kívül már más társaságra is szüksége van, amikor már a szülők és a testvérek, a közvetlen környezet nem elégíti ki a kicsi szociális és kognitív, megismerési szükségleteit.

A gyermek már nyitott az új ismeretekre, a világ megismerésére, kíváncsi, minden érdekli. Nyitott, barátságos és kiegyensúlyozott, figyelme hosszabb, rövidebb időre leköthető. Valamint örömmel vesz részt a különböző tevékenységekben, szeret játszani, énekelni, mesét hallgatni, verseket, mondókákat mondani. Több édesanya említette meg válaszaiban, hogy az anya tudása sok esetben már kevés a gyermek számára, szükség van rá, hogy szakképzett pedagógusok foglalkozzanak a gyermekkel. Igényli az új információkat, hogy nap, mint nap változatos ingerek érijék, melyeket otthon már nem tudnak biztosítani számára.

Érkezett olyan szülői válasz is, mely az óvodaérettség feltételeként különböző fizikai, és értelmi képességek fejlettségét fogalmazta meg. Azaz fizikailag elég érett legyen, hasonlóan, mint kortársai, ne fáradjon el túl hamar az óvodai mindennapokban. Van, aki a kognitív képességekhez kötötte az óvodaérettséget, például tudja a nevét, és hogy hány éves, valamint elemi ismeretekkel rendelkezzen a családjáról, évszakokról, növény és állatvilágról. Ezzel szemben kaptam olyan véleményeket is, mi szerint ez attól függ, hogy az óvodában ki tudják-e alakítani, mert szerintük az óvoda neveli a gyermeket óvodaéretté, és ez nem köthető a fent említett tényezőkhez.

Számos édesanya fogalmazta meg aggályait a három éves kortól kötelező óvodaérettség törvényi szabályozásával kapcsolatban. Szerintük ugyanis az óvodaérettség elsősorban nem az életkortól függ. A szülőkkel együtt kellene eldönteni ezt, hiszen ők ismerik leginkább a gyermekek igényeit, szükségleteit. Összességében tehát a kötelezettséget kifogásolták, valamint azt, hogy őket, mint szülőket senki nem kérdezi meg erről. Véleményük szerint a szülőnek kellene döntenie arról, hogy a gyermeknek valóban szüksége van-e már a rendszeres intézményi környezet látogatására. Többen megfogalmazták azt is, hogy semmiképpen sem tartják jónak, ha erőltetik az óvodaérettséget olyan gyermekeknél is, akik erre még nem állnak készen.

Érkezett néhány olyan kérdőív is, ahol a szülők nem tudtak, vagy nem akartak véleményt nyilvánítani az óvodaérettség kérdéskörében. Összesen 12 válaszadó volt, aki azt mondta még nem hallott ilyen fogalomról, nem tudja mit jelent, de volt olyan is, aki egyáltalán nem adott választ erre a kérdésre (4 fő).

6.3. Óvodapedagógusok véleménye a befogadási rendszer változásáról

2015. szeptember 1-jétől az új nemzeti köznevelési törvény értelmében, az ország valamennyi óvodájában megjelenik a folyamatos, év közbeni beszoktatás. Így nem csupán az év elején szeptember és október hónapban zajlik majd a gyermekek befogadása, óvodai közösségbe szoktatása, hanem folyamatosan, szinte bármelyik hónapban, amikor a csoportba felvett gyermek a harmadik életévét betöltötte. Ennek hatásairól, előnyeiről és hátrányairól kérdeztem meg a felmérés során az óvodapedagógusokat.

Fontosnak tartottam továbbá, hogy a befogadási folyamat kérdéskörénél a különböző csoportszervezési formákról is információt szerezzek. Véleményem szerint az, hogy az óvoda, illetve a pedagógus mely csoportszervezési formát választja, nagyban befolyásolja a gyermek óvodai közösségbe való beilleszkedését, illetve az óvodapedagógusok teendőit, feladatait is. Ezért arról kérdeztem meg a pedagógusokat, hogy egy hároméves közösségbe kerülő gyermek számára, mely csoportszervezési formát tartják kedvezőbbnek.

6.3.1. Az év közbeni befogadás előnyei és hátrányai

A három éves kortól kötelező óvodába járás bevezetését követően, azokban az óvodákban is a folyamatos, év közbeni beszoktatás lesz jellemző, ahol korábban ez egyáltalán nem volt szokás. Így a csoportba való befogadás az egész éves pedagógiai munkát nagymértékben befolyásolja. A felmérésben résztvevő óvodapedagógusok 53% szerint várhatóan okozhat nehézséget az év közbeni, folyamatos befogadás. 47% szerint viszont ez egyáltalán nem jelent problémát az óvodai mindennapok során.

Vannak olyan pedagógusok, akik az eddigi gyakorlat során jól bevált szokásrendet tartják kedvezőnek, azaz, hogy az év elején, szeptemberben történik a befogadási folyamat. Mások azt vallják, hogy jobb a folyamatos befogadás, nagyobb szakmai kihívást jelent a pedagógus számára. Valamint egyszerre csak néhány új gyermeket kell fogadnia, nem pedig

20-25 gyermeket. Véleményük szerint a kicsik is könnyebben megszokják, elfogadják az új környezetet, ha látják, hogy a társaik jól érzik magukat, együtt játszanak.

Sok óvodapedagógus azzal érvelt, hogy azáltal, hogy ha folyamatosan új kisgyermek érkezik, a csoport addig kialakított szokásrendje, életritmusa felborul. Később alakul ki a csoport egysége, nehezen alakítható ki a napirend és az állandóság, ez különösen homogén csoportnál jelenthet gondot. Valamint a már korábban beszokott gyermekeket is visszahúzhatja az újonnan érkezők. A mindennapos sírás zavarhatja őket, állandó nyugtalanságot okoz a csoportban. Illetve a társas kapcsolatok kialakulását befolyásolja, hiszen nehezebb lehet a beilleszkedés egy már kialakult közösségbe, mintha a többi gyermekkel együtt élték volna át a befogadási időszakot. Felmerült az óvodapedagógusok részéről a szülői beszoktatás problémája is, hiszen év közben nehézséget okozhat a foglalkozások megtartásánál, ha jelen van egy szülő is a csoportban.

Érkeztek olyan válaszok is, ahol azzal indokolták a felmerülő problémákat, hogy a folyamatos beszoktatás időigényesebb, több feladatot és több szervezést igényel az óvodapedagógusok részéről. Egy éppen óvodát kezdő három éves beszoktatása egész embert kíván, hiszen fontos a kicsiknek a testi kontaktus, odafigyelés és az érzelmi biztonság megteremtése. Nagyobb összehangolásra van szükség, hiszen a gyermekeknek eltérő igényeik vannak, eltérő szokás és szabályrendszerrel érkeznek az óvodába. Újra és újra le kell fektetni az alapokat, mely több terhet jelent a pedagógusok számára.

Ennél lényegesen többen gondolják úgy, hogy elsősorban nem a pedagógusok számára jelent nehézséget, hanem a már óvodába járó gyermekektől veszi el az időt, energiát és a figyelmet az állandó befogadási folyamat. Az óvó néninek így kevesebb ideje marad a többi gyermekre, az egyéni fejlesztésekre. A vegyes életkorú csoport esetén az állandó gondozási teendő miatt nem jut elég figyelem a nagyobbakra és az iskolába készülők fejlesztésére sem. Egy éppen óvodát kezdő három éves beszoktatása egész embert kíván, hiszen fontos a kicsiknek a testi kontaktus, odafigyelés és az érzelmi biztonság megteremtése. Nehezíti továbbá a helyzetet az óvodai csoportokban jellemző magas csoportlétszám, valamint a hátrányos helyzetű, és sajátos nevelési igényű gyermekek is.

Összefoglalva tehát az eredményeket az óvodapedagógusok több mint felének fenntartásai vannak az év közbeni folyamatos beszoktatással. A fent említett érvek szerint jelentősen befolyásolják mind a csoport életét, kialakult napirendjét, szokásait, mind a többi gyermek érzelmi állapotát, és végül, de nem utolsósorban a pedagógusok számára is nagyobb terhet jelent.

6.3.2. Csoportszervezési formák

A felmérés során két csoportszervezési forma között választhattak a megkérdezettek. Az egyik a homogén, azonos életkorú gyermekekből álló csoport, a másik pedig a heterogén, vagy más néven vegyes életkorú csoport. Mindkét válasz esetében kértem az óvodapedagógusokat, hogy indokolják meg, miért tartják kedvezőbbnek az adott formát egy három éves, óvodát kezdő gyermek szempontjából.

A pedagógusok nagyobb részt, 63%-ban inkább a vegyes életkorú, családi csoportot tartják kedvezőbbnek egy három éves, óvodát kezdő kisgyermek számára. Mindössze 37% azoknak az aránya, akik a hagyományos szervezésű, homogén, vagyis azonos életkorú gyermekekből álló csoportot részesítik előnyben. A következőkben a válaszok alapján ismertetem a pedagógusok érveit az egyik, illetve másik csoportszervezési formával kapcsolatosan.

Azok az óvodapedagógusok, akik a homogén csoportszervezési formát tartják kedvezőbbnek a következőképpen fogalmazták meg gondolataikat. Kezdetben a pedagógus dolga minden területen nehezebb, de később egyszerűbb a szervezés, és egyszerűbb a napirend kialakítása is, hiszen a gyermekek azonos életkorúak, érdeklődésük is hasonló. Ha az óvodapedagógus az első évet arra fordítja, hogy erős szokás és szabályrendszert, valamint egy összetartó közösséget alakítson ki, akkor ez a következő években erős alapul szolgál a kompetenciák alapozásához. Ezeket a csoportokat véleményük szerint az egység, az állandóság és a rendszeresség jellemzi. A gyermekek számára könnyebb beilleszkedést tesz lehetővé. Nincsenek alá- és fölérendeltségi viszonyok a kisebb és a nagyobb gyerekek között. Kevesebb kudarcélmény éri a gyermeket, különösen akkor, ha visszahúzódó. Azok, akik az azonos életkorú csoportot választották úgy gondolják, hogy a kortársak a gyermekek biztonságát erősítik, hamarabb alakulnak ki köztük baráti kapcsolatok, szívesebben játszanak együtt. Továbbá megemlítik, hogy szemben a vegyes életkorú csoporttal a testvérek itt önállóan élhetik mindennapjaikat, nem jelent terhet a nagyobbak számára a kicsi állandó jelenléte, babusgatása.

A homogén csoportban dolgozó pedagógusok több lehetőséget látnak a fejlesztésre, azonos a gyermekek terhelhetősége, egyszerre, azonos lépésekben tudnak haladni. Ezzel nem értek egyet, hiszen attól, hogy a gyermekek azonos életkorúak, még eltérő igényeik vannak, minden gyermek más, más képességekkel rendelkezik. Véleményem szerint a homogén csoport esetén legalább annyira fontos a differenciálás, az egyéni bánásmód, mint a vegyes csoportokban. Sokan azzal indokolják a választást, hogy az iskolai felkészülést segíti, mert az

iskolában is azonos korosztály kerül majd egy osztályközösségbe. A válaszadó óvodapedagógusok egy része pedig a vegyes csoport negatívumait sorolta fel a választása indoklásánál. Az ő meggyőződésük az, hogy a vegyes csoportban mindig valamelyik korcsoportra kevesebb figyelem jut majd. A nagyoknak hátrány lehet, hogy a kicsikhez kell alkalmazkodni, bizonyos igényeik kielégítetlenek maradnak. A kicsik megnehezítik a szervezést, hátráltatják a pedagógiai munkát, programok, kirándulások szervezését. Illetve, hogy vegyes korcsoportnál fennáll annak lehetősége, hogy a magatartásbeli, viselkedésbeli problémák erőteljesebben jelentkezhetnek, negatív magatartásminták, helytelen kommunikáció formájában. Véleményük szerint manapság nem jellemző a gyerekekre a tolerancia, így a nagyok félelmet kelthetnek a kisebb gyermekekben.

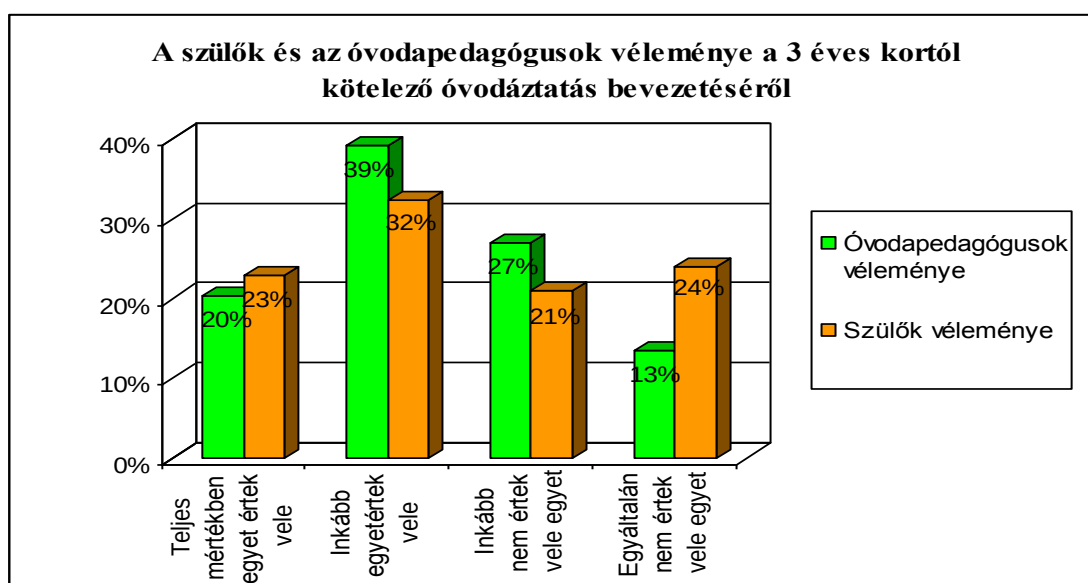
A heterogén csoportszervezési forma mellett érvelők szerint a befogadás folyamatát tekintve mindenképpen egyszerűbb a helyzet, mint egy homogén csoport esetén. Itt a nagyobb gyermekek több szempontból is elősegítik a kicsik zökkenőmentes beilleszkedését. A vegyes csoportban már kialakult szokásrendszer működik, melyekhez az újonnan érkező kisgyermeknek csak alkalmazkodnia kell. Hamar átveszik a nagyoktól a szokásokat, törekednek az önállóságra. Ez a csoportszervezési forma lehetővé teszi, hogy a testvérek is ugyanabba a csoportba járjanak. A nagyobb óvodások segítik a kicsik beilleszkedését, szeretettel veszik körül őket, gyakran anyáskodnak felettük. Ez nem csak a kicsinek kedvező, hanem a nagyobb gyermekek szociális érzékenységét, empátiáját segíti elő. Észrevétlenül tanulják meg elfogadni a másikat. Növeli a nagyobbak sikerélményét és önbizalmát, büszkék arra, amit már tudnak. A kicsik pedig felnéznek rájuk, örömmel utánozzák őket. Az integráció gyorsabb, egymástól könnyebben tanulnak, mintha csak a felnőtt adná a követendő mintát. A társak hatására nagyobb a motiváció, az utánzáson alapuló tanulás miatt, a nagyobb gyerekek motivációt jelentenek a kisebbek számára.

A különböző életkorú gyermekek képesek együttműködni, különböző szerepeket vállalnak a játék során. Lehetőség nyílik arra, hogy a gyermek ugyanabban a közösségben élje meg, hogy ő a legkisebb, majd ő a legnagyobb. Fontos kiemelni azokat az információkat is, mely szerint egy vegyes életkorú csoportban minden gyermek részt vehet minden foglalkozáson. Természetesen az életkorának megfelelően, differenciált feladatokat végezve. Ezekben a csoportokban jóval több inger éri a gyermeket. A komplex tanulási formáknak köszönhetően rengeteg új dolgot lát, hall, tapasztal, melyek nagymértékben hozzájárulnak a kicsik harmonikus fejlődéséhez. A vegyes életkorú csoport jobban tükrözi a családi modellt, ahol kisebb és nagyobb gyermekek egyaránt jelen vannak. Legjobb, ha egyenlő arányban vannak a kicsik a középsősök és a nagyok egy csoporton belül.

Összességében elmondható, hogy mindkét csoportszervezési formának megvan a maga előnye és hátránya. Az eredmények alapján a pedagógusok 63% a vegyes életkorú csoportot tartja kedvezőbbnek, a szülők ezzel szemben mégis a homogén csoportokat részesítik előnyben. Véleményem szerint ennek oka, hogy a szülők tájékoztatása nem megfelelő ebben a kérdéskörben. A „vegyes” elnevezés sok esetben félreérthető. A szülők azt gondolják, hogy ezekben a csoportokban a hátrányos helyzetű, visszamaradt gyermek töltik napjaikat, akiktől szeretnék megóvni gyermekeiket. Úgy gondolom, hogy a családi csoport sokkal pontosabb megnevezés lenne.

6.4. Érvek és ellenérv a törvény bevezetésével kapcsolatban

Kutatásom alapvető célja az volt, hogy megismerjem a szülők és az óvodapedagógusok véleményét a három éves kortól kötelező óvodáztatás szabályozásáról. Információt szereznek arról, hogy a szabályozás bevezetését egyértelműen kedvezőnek tartják-e, vagy vannak kétségeik, fenntartásaik ezzel kapcsolatban.

7. ábra. A szülők és az óvodapedagógusok véleménye a 3 éves kortól kötelező óvodáztatás bevezetéséről

Forrás: Kérdőíves adatok alapján saját szerkesztés

A következőkben a szabályozással való egyetértést vizsgálom meg a szülők és az óvodapedagógusok nézetei alapján. A fenti diagramon megfigyelhető, hogy hogyan alakultak a megkérdezett célcsoportok válaszai. (7. ábra) A kérdőíves felmérés során 4 állítást fogalmaztam meg: teljes mértékben egyetért, inkább egyetért, inkább nem ért egyet, valamint

egyáltalán nem ért egyet. Látható, hogy teljes mértékben a válaszadók csupán 20%-a ért egyet a három éves kortól kötelező óvodába járás szabályozásával. Ezzel szemben egyáltalán nem ért egyet a törvénnyel az óvodapedagógusok 13%-a, és a szülők 24%.-a

Azok, akik a fennmaradó két középső kategóriát választották, valamilyen formában kifogásolják a törvényi szabályozást, mivel nem teljes mértékű az egyetértésük. Ezen válaszok háttérében számos kérdés és fenntartás fogalmazódott meg, mind a szülők, mind az óvodapedagógusok tekintetében, melyek később részletes kifejtésre kerülnek, például a férőhelyekkel, és a növekvő gyermeklétszámmal kapcsolatosan.

A legmagasabb arányt mindkét csoport esetén azok képviselik, akik inkább egyet értenek a törvénnyel, az óvodapedagógusok kicsivel nagyobb arányban (39%). A szakma részéről lényegesen több kérdés merül fel a bevezetéssel kapcsolatban, mint a szülői oldalról. Összességében többen vannak azok a válaszadók, akik részben egyetértenek ugyan a szabályozás alapgondolatával, de fontos kiemelni, hogy mind a szülőknek, mind a pedagógusoknak vannak bizonyos mértékű fenntartásaik ezzel kapcsolatosan.

A leginkább kimagasló eredményeket különböző állítások segítségével fogalmaztam meg a kérdőíves részletes kutatásban. Azok a szülői és óvodapedagógusi gondolatok kerültek ide, melyek a legtöbb esetben megjelentek az előzetes felmérés alkalmával. Ezeket az állításokat a *(VI és VII. sz. melléklet)* tartalmazza, ahol láthatóak a megkérdezett csoportok válaszai %-os megoszlásban, valamint a rangsor alapján kiszámolt átlagos értékek is. Hét állítás került megfogalmazásra. Az első, mi szerint egy három éves gyermeknek már szüksége van a közösségre. A szülők körében ez 3,11-es átlagértéket kapott, a válaszadó szülők 42%-a teljes mértékben egyet ért azzal, hogy egy három éves gyermeknek már szüksége van a hasonló korú gyermekek társaságára, a közös tevékenységekre, játéokra.

A második, hogy így válik igazán iskolai életre alkalmassá nagycsoportra a gyermek. A szülők 2,58-ra, még a pedagógusok 2,43-ra értékelték átlagosan, azaz a többség csak részben ért egyet ezzel a kijelentéssel. Vannak azonban, akik úgy látják az iskolákba sok esetben alapvető ismeretek és viselkedési kultúra nélkül érkeznek a gyermekek, mely megnehezíti az iskolai tananyagban való előrehaladást. Ebből kifolyólag célszerű lenne elkezdni már kiscsoportban az önállóságra szoktatást, szabályok elsajátítását, stb. Azt azonban nem tartják jónak, hogy 2,5 évesen is óvodába írathatják a szülők gyermekeiket. Közel azonos arányban, átlagosan 2,23-ra értékelték a szülők és a pedagógusok egyaránt azt az állítást, amely a jelenlegi szabályozással ért egyet. Az óvodapedagógusok 21%-a, a szülőknek pedig 25%-a gondolja úgy, hogy csak öt éves kortól, nagycsoporttól kellene továbbra is kötelezővé tenni az óvodába járást.

A legmagasabb értéket a hátrányos helyzetű gyermekekkel kapcsolatos állítás kapta. A pedagógusok 73%-a és a szülők 51%-a teljes mértékben egyetért azzal, hogy a hátrányos helyzetű, nehéz körülmények között élő gyermekek esetében kedvező a szabályozás. Többen javasolták, hogy kizárólag számukra tennék kötelezővé a három éves kortól kötelező óvodába járást, ugyanis, ha hamarabb kezdik el az óvodát, nagyobb esélyük van a szocializációra.

Akadnak olyanok is, akik nem tartják kedvezőnek, ezeknek a gyermekeknek az integrált nevelését. Ők úgy gondolják, hogy a hátrányos helyzetű gyerekeket más módon kellene segíteni, nem olyan szabályozás által, ami a többi gyermeket is elszakítja a családjától. 2015 szeptemberétől azonban a szabályozás nem csupán a hátrányos helyzetűekre vonatkozik, hanem a társadalom valamennyi tagjára. Azokat a családokat is érinti, ahol biztosított az inger gazdag környezet, és lehetőségük van otthon nevelni a gyermeket. Az erre vonatkozó állítást, azaz, hogy a szülőnek, ha lehetősége van rá, maradjon otthon a gyermekével, a szülőknél átlagosan 2,79-re, míg az óvodapedagógusoknál 2,99-re értékelték. Sok szülő és pedagógus is azon az állásponton van, hogy ha van rá lehetőség a gyermek a családi környezetben, az édesanyja közelében fejlődhet a legjobban.

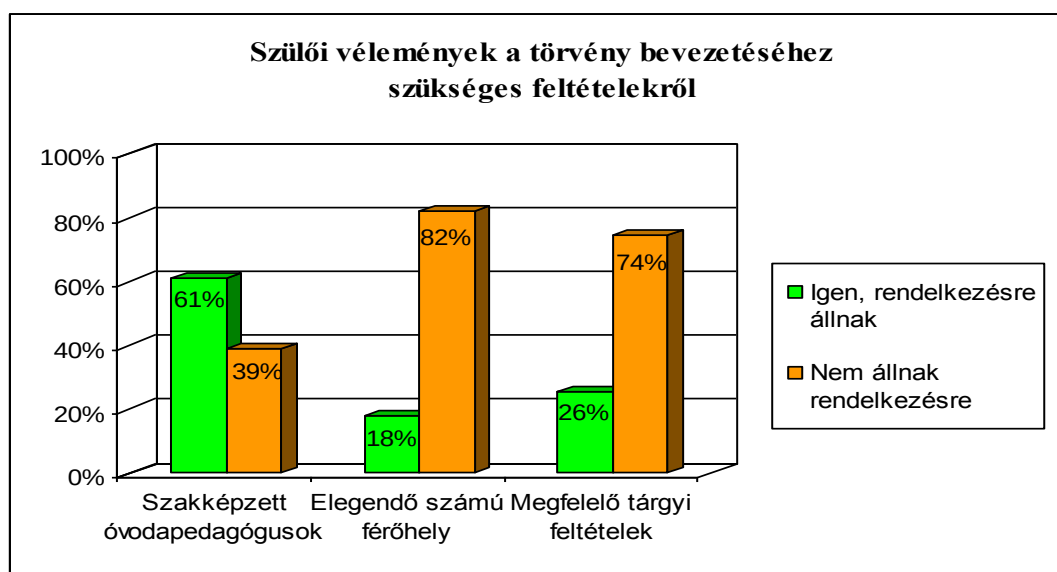
Azzal, hogy a 3 éves kortól kötelező óvodáztatás bevezetése megkönnyíti a szülők munkavállalását, a megkérdezett szülők kevésbé értettek egyet, mint az óvodapedagógusok. Sokan úgy gondolják, hogy attól, hogy a gyermekét felveszik az óvodába, ő továbbra is nehezen fog munkát találni, mivel kevés az álláslehetőség, és a munkahelyek jellemzően nem örülnek a kisgyermekes anyukáknak. Kedvezőnek mondható azonban, hogy egyre több a családbarát munkahely, a kormányzati intézkedések is próbálják elősegíteni az anyák munkavállalását, például a gyed-extra bevezetésével. Azonban ennek is megvannak a kockázata, ugyanis az új munkatörvénykönyv szerint ezzel megszüntették az anyák felmondási védelmét a gyermek három éves korának betöltéséig.(HVG, 2014: 58)

Többen az óvodába járás kötelezőségét kifogásolják, a szülők úgy érzik, nem dönthetnek szabadon a gyermekük sorsáról. Volt olyan szülő, aki szerint célszerűbb lenne, ha ajánlottá tennék a három éves kortól kötelező óvodakezdést, nem pedig kötelezővé. A legtöbb szülő így szívesebben vinné gyermekét az óvodába. Lehet ugyan felmentést kérni, de csak indokolt esetben szakértői véleménnyel alátámasztva, számos utánajárásnak köszönhetően. A szülők többsége ennek nem szívesen tenné ki a gyermekét.

Összességében az érveket és ellenérveket értékelve, a következő eredményt emelném ki. A válaszadók leginkább egyetértenek azzal, hogy a szabályozás a hátrányos helyzetű gyermekek számára kedvezőbb lesz. Ugyanakkor úgy gondolják, hogy a szülőknél kellene meghagyni a döntés jogát gyermekeik intézményes nevelésével kapcsolatban.

6.5. A kötelező óvodáztatáshoz szükséges feltételek

Az előzetes felmérés során több kérdés fogalmazódott meg a szülőkben és a pedagógusokban is a gyakorlati megvalósítást illetően. Ezek leginkább a szakképzett pedagógusok számára, a férőhelyek alakulására, valamint az óvodában rendelkezésre álló tárgyi feltételekre vonatkoztak. Indokoltnak tartottam, hogy különösen e három tényező tekintetében vizsgáljam meg a 3 éves kortól kötelező óvodáztatás bevezetéséhez szükséges feltételeket. Megkérdeztem erről a szülőket, és a pedagógusokat is, hiszen ők a mindennapokban tapasztalják ezek meglétét, vagy éppen a hiányukat.

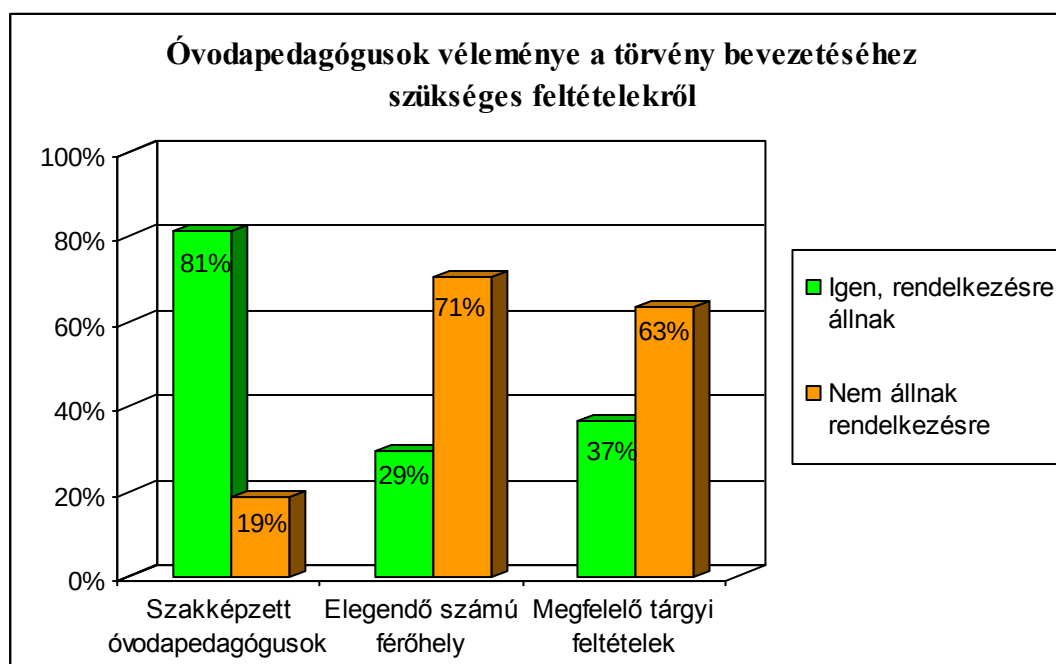

8. ábra. Szülői vélemények a törvény bevezetéséhez szükséges feltételekről

Forrás: Kérdőíves adatok alapján saját szerkesztés

Az ábrán láthatjuk, hogyan alakult a szülői vélemények aránya. (8. ábra) A szülők leginkább a férőhelyek számát kifogásolják. Úgy gondolják a rendelkezés által megnövekedett gyermeklétszám számára nem biztosítottak a férőhelyek, hiszen jelenleg is vannak olyan óvodák, ahol folyamatos helyhiánnyal küzdenek. Ennek oka, hogy az ország különböző területein eltérő a férőhelyek kihasználtsága. A városi óvodák jellemzően telítettek, még a kisebb településeken gyakran üres férőhelyek is vannak. A hazai óvodákban, statisztikai adatok szerint közel 10% a szabad férőhelyek aránya. A megkérdezett szülők csupán 18%-a mondta azt, hogy megfelelő számú férőhely áll rendelkezésre, minden kisgyermek számára biztosított tehát az óvodakezdés lehetősége. A megfelelő tárgyi feltételek esetén is hasonlóan kedvezőtlennek ítélik meg a szülők az óvodák helyzetét. 74%, azaz a válaszadók csaknem háromnegyed úgy gondolja nem állnak rendelkezésre a tárgyi feltételek sem a törvényi szabályozás bevezetéséhez.

Összességében a nyitott kérdésekre adott, kifejtett véleményekből kiderül, hogy kifogásolják az óvodai berendezéseket, nincs elegendő asztal, szék, fektető stb, illetve a gyermekek számára nem áll rendelkezésre elegendő tér a csoportszobákban. A megnövekedett gyermeklétszám befogadását nem teszik lehetővé a jelenlegi berendezések, zsúfoltság lesz a csoportokban. A harmadik feltétel melyet megvizsgáltam a szakképzett pedagógusok aránya. Ez esetben már számos pozitív vélemény érkezett a szülőktől. A megkérdezettek 61%-a gondolja úgy, hogy ezek a feltételek maximálisan biztosítottak jelenleg is az óvodákban, valamint, hogy megfelelőek lesznek a rendelkezés bevezetését követően is.

9. ábra. Óvodapedagógusok véleménye a törvény bevezetéséhez szükséges feltételekről

Forrás: Kérdőíves adatok alapján saját szerkesztés

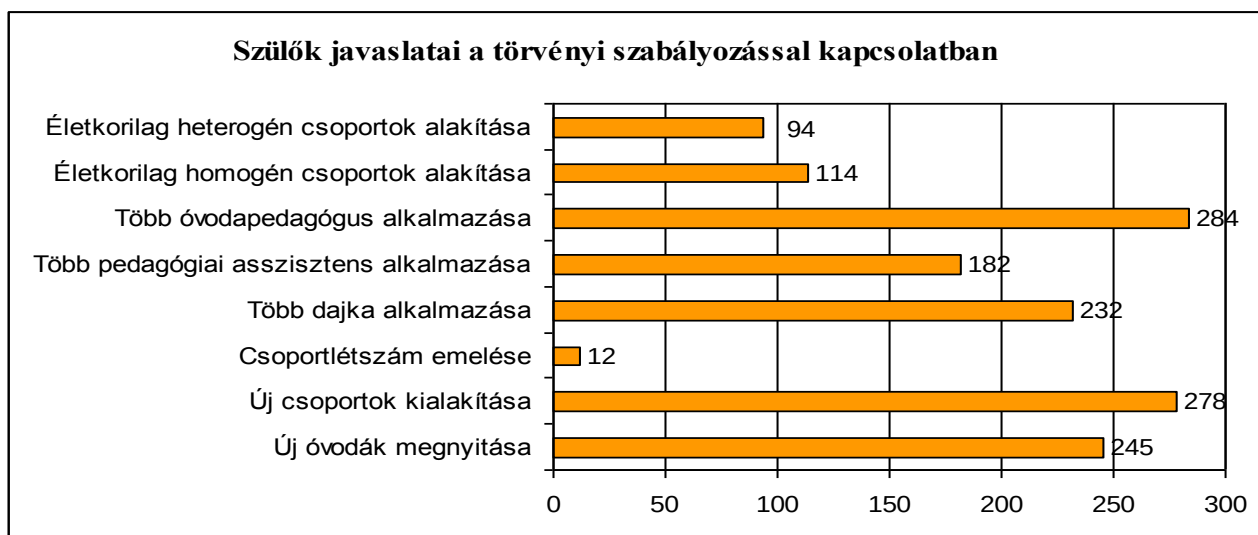
A szülői nézőpontok után, most az óvodapedagógusok meglátásait figyelhetjük meg a grafikonon. (9. ábra) A szakképzett pedagógusok számával 81%-ban elégedettek. Ez az arány 20%-kal nagyobb, mint az korábban a szülőknél tapasztalhattuk. A férőhelyek tekintetében azonban a válaszadók 71%-a nem érzi biztosítottnak a szabályozás bevezetéséhez szükséges feltételeket. Ennek hátterében többek között az áll, hogy a megkérdezett óvodapedagógusok 50%-a már így is nagyon magas, 20-25 fő közötti csoportlétszámmal dolgozik, és további 40% még ennél is nagyobb 25 fő feletti létszámmal. A már jelenleg is zsúfolt városi óvodákban a törvény bevezetését követően jelentős férőhely hiány várható.

A megfelelő tárgyi feltételeket kedvezőbbnek ítélik meg, mint a szülők. Ám még így is 63%-a úgy gondolja, hogy ezen a területen is jelentkeznek bizonyos problémák. Érkeztek például olyan vélemények, mely szerint nincs elegendő hely a csoportszobákban, a bútorok számának növelése, a több asztal, kisszék a gyerekek jelenlegi játszóterét csökkentené, valamint a több fektető elhelyezése is problémát jelentene a délutáni alvásnál. Összegezve tehát a feltételekkel mind a szülőknek, mind a pedagógusoknak vannak fenntartásaik, ugyanakkor mindkét célcsoport nagyjából egyetért abban, hogy a megfelelő számú és szakképzett pedagógus inkább biztosított, mint a férőhelyek és a tárgyi feltételek.

6.6. Javaslatok a jövőbeni intézkedésekre vonatkozóan

6.6.1. Új óvodák, csoportok szervezése, pedagógusok alkalmazása

Mind a szülőket, mind a pedagógusokat fontosnak tartottam megkérdezni arról, hogy milyen észrevételeik, javaslataik vannak a 2015 szeptemberétől bevezetésre kerülő nemzeti köznevelési törvénnyel kapcsolatban. Mit gondolnak arról, hogy a várhatóan megnövekedett gyermeklétszám, hogyan fogja befolyásolni az óvodai nevelőmunkát. Az következő grafikonokon (10.-11. ábra) megfigyelhetjük, hogy az alább felsorolt intézkedéseket a megkérdezettek közül hányan tartják szükségesnek. Az adatok a válaszok darabszáma szerint kerültek ábrázolásra.

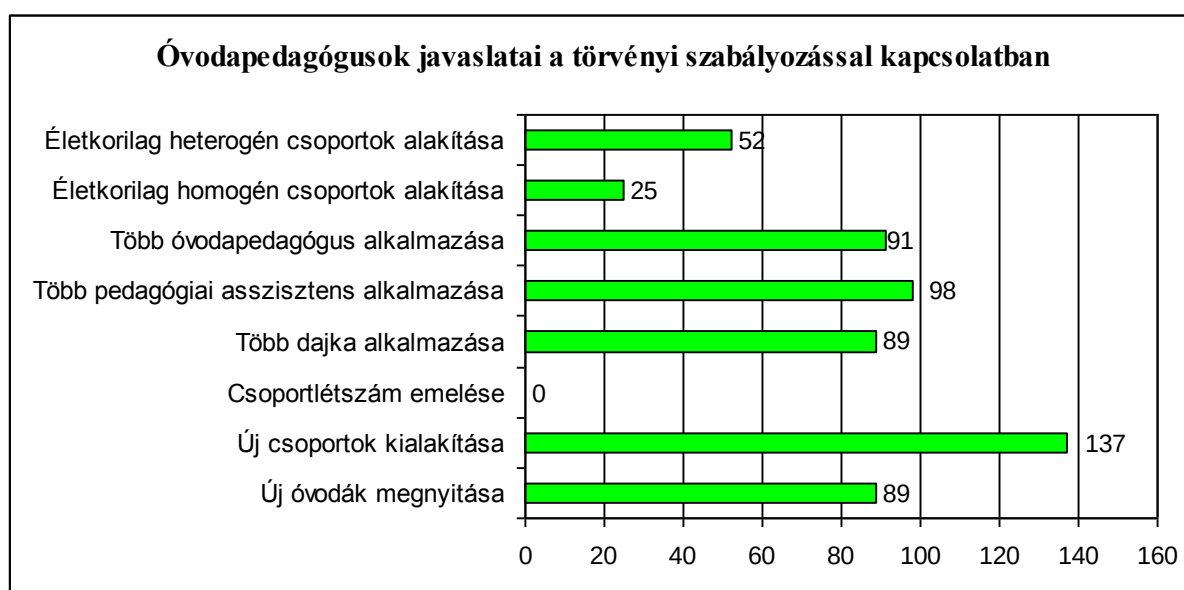

10 ábra. Szülők javaslatai a törvényi szabályozással kapcsolatban

Forrás: Kérdőíves adatok alapján saját szerkesztés

A szülők meglátásai alapján közel 300-an gondolják úgy, hogy több óvodapedagógust kellene alkalmazni, valamint új csoportokat, óvodákat hozzanak létre. Több mint 200-an mondták azt, hogy több dajkára is szükség lenne. A csoportlétszámok emelésével egyáltalán nem értenek egyet a válaszadók. Mindössze 12 szülő értett egyet ezzel az intézkedéssel, az óvodapedagógusok közül pedig senki nem javasolta ezt. Azonban több óvodapedagógus is megjegyezte, hogy az óvodák nagy része már most is 100%-os férőhely kihasználtsággal működik, így félő, hogy a 3 éves kortól kötelező óvodáztatás bevezetését követően egyszerűen a csoportlétszámok megemelésével fogják orvosolni a kialakult helyzetet. Itt fontos kiemelni, hogy országrészenként és városonként is nagyon eltérő a helyzet, így nem lehet általánosítani.

A kisebb településeken dolgozó óvodapedagógusok viszont örülnek a törvényi szabályozásnak, mert szerintük az óvodai gyermeklétszám növekedése az óvodák megtartását, és a pedagógusok biztos munkahelyét segítené. Ezzel szemben több szülő és óvodapedagógus is úgy gondolja, hogy egyáltalán nem, vagy csak nagyon kismértékben fog növekedni a gyermeklétszám a törvény bevezetését követően. Véleményüket azzal indokolták, hogy a három éves gyermekek a legtöbb esetben már jelenleg is óvodába járnak, így a szabályozást követően ebben a tekintetben nem lesz nagy változás. Van olyan település, ahol készült már felmérés arról, hogy az óvodáskorú lakosság hány %-a jár jelenleg óvodába. Több helyen is 95%-100% körüli ez az arány. Ezeken a településeket tehát nem számítanak jelentős gyermeklétszám emelkedésre a szabályozást követően sem.

11. ábra. Óvodapedagógusok javaslatai a törvényi szabályozással kapcsolatban

Forrás: Kérdőíves adatok alapján saját szerkesztés

A csoportok kialakítását tekintve sem a szülők, sem a pedagógusok nem tartják jónak a csoportlétszámok emelését. Különösen azokban az óvodákban, ahol már most 25-30 fős csoportlétszámok vannak. Ezért érdemes lenne figyelembe venni a helyi sajátosságokat mind a csoportok, mind az óvodai nevelőmunka szervezésénél.

A megkérdezett szülők és pedagógusok maximum 15-20 főben maximalizálnák a csoportok létszámát. 30 óvodás ugyanis nagyon sok egy csoportban, elveszik a gyermekek személyisége. Az óvodapedagógusok szerint a nagyobb csoportok ellehetetlenítik a jelenleg jól működő óvodai fejlesztő – nevelő munkát, és inkább egy gyermekmegőrzőre hasonlítana az óvoda. Érkezett olyan szülői meglátás is, mely 20 fős csoportlétszám felett minden csoportban pedagógiai asszisztentst, vagy dajkát alkalmazna pluszban a jelenlegi elosztások helyett. A csoportszervezési formát tekintve itt is jelentkezik a korábban már tapasztalt ellentét, mely szerint a szülők inkább homogén csoportokat, még a pedagógusok inkább vegyes életkorú, családi csoportok szervezését tartják kedvezőnek a törvény bevezetését követően. A legtöbben viszont az új csoportok, valamint az új óvodák kialakítását tartanák a legkedvezőbb lépésnek, mind a gyerekek, mind a pedagógusok szempontjából.

Az óvodapedagógusok alkalmazásával, munkaidejének átalakításával, valamint béremelésével kapcsolatosan is számos válasz érkezett. Többek szerint a megoldást a pedagógusok munkaidő beosztásának megváltoztatása jelentené. Ők nem annyira a dolgozók létszámának növelésében látják a megoldást, mint inkább a munkaidejük megváltoztatásában. Vannak olyanok, akik a nagyobb átfedési időt részesítenék előnyben. Mások inkább az adminisztratív teendőket csökkentenék le, és ésszerűbbé alakítanák át a dokumentációs rendszert. Itt szeretném megjegyezni azt a napokban elfogadott szabályozást, amely ezzel ellentétben didaktikus módon, még több terhet ró az óvodapedagógusokra a tervezés a megvalósítás percekre lebontott dokumentálásában. Több szülő említette meg észrevételként, hogy az óvodai dolgozók munkabére nem arányos azzal a munkával, melyet sokszor erejükön felül végeznek nap, mint nap. Az életpályamodell bevezetése ugyan tesz már némi kísérletet ennek megváltoztatására, de a rendszer még nem kiforrott. Fontos azonban, hogy figyelembe vegyük gyermekeink a jövő nemzedékét alkotják, az ország és a magyar társadalom alakulását nagyban befolyásolja, hogy milyen gyermekek kerülnek ki az óvodából, majd később a közoktatás rendszeréből. Ezért elengedhetetlennek tartom azoknak a pedagógusoknak a megbecsülését, akik a jövő generációját nevelik, formálják a mindennapokban. Sokan teszik mindezt tiszta szívvel és lelkesedéssel, de sajnos egyre többen hagyják el a pályát különböző megélhetési problémák miatt.

Összegezve tehát a szülők és a pedagógusok is egyet értenek abban, hogy a csoportlétszámok emelése számos problémát eredményezhet. Sokkal inkább szükség lenne új csoportok, esetleg új óvodák létrehozására. Előtte azonban fontos megvizsgálni a helyi adottságokat, és a felmerülő igényeket, melyek jelentősen eltérnek az ország különböző területein. Az óvodapedagógusok munkaidőkeretét átalakítva, kedvezőbb fizetési feltételeket alkalmazva biztosíthatnánk számukra a megbecsülést és a hatékonyabb munkavégzést.

6.6.2. Szakértői bizottság kialakítása, védőnői szolgálat szerepe

Az új nemzeti köznevelési törvény a három éves kortól kötelező óvodáztatás bevezetését követően is lehetőséget biztosít a felmentésre, amennyiben ez indokolt. A szülők és a pedagógusok is jelentős számban fejtették ki véleményüket a szakértői bizottság létrehozásával kapcsolatosan. Érdekelne őket, hogy mit tartalmaz majd a felmentéshez szükséges szakértői vizsgálat, milyen szempontokat vesznek figyelembe. Erről, valamint a védőnői hálózat szerepéről fogalmazták meg észrevételeiket, javaslataikat.

A szülők többsége javasolná, hogy a szabályozás bevezetését megelőzően hozzanak létre egy szakértői bizottságot, mely gyermekorvos, védőnő, óvodapedagógus és gyermekpszichológus közreműködésével segítene a szülőknek eldönteni, hogy a gyermek óvodaérett-e. A megkérdezett szülők és óvodapedagógusok is úgy gondolják, kizárólag szakképzett, gyermek centrikus szakembernek kellene eldönteni, hogy a gyermek fizikailag és szellemileg érett-e az óvodára, vagy inkább még a biztonságos családi környezetet igényelné. Van, aki úgy gondolja, hogy ha az iskolaérettség vizsgálható és mérhető, akkor az óvodaérettséget is mérni kellene. Amennyiben erre még nincs kialakult rendszer, a szülők azt javasolják, ki kellene építeni ezt. Nagyobb hangsúlyt kellene fektetni az óvodáskor előtti tájékoztatásra. Ezt a feladatot a védőnői szolgálat, valamint a nevelési tanácsadók láthatnák el. A szülők így szakértőktől kapnának pontos információkat a gyermek neveléséről, fejlesztéséről, életkori sajátosságokról. Több gyakorló óvodapedagógus szerint, a védőnők javaslatai alapján kellene a három éveseket óvodába íratni, mivel ők ismerik a családi háttérrel is. Tudják, mely családoknál van szükség az otthoni nevelés segítésére, és melyek azok, ahol biztosított a gyermekek harmonikus fejlődése. Összességében javasolnák, hogy a szakértői bizottság az elbírálás során vegye figyelembe a gyermekek eltérő fejlettségi szintjét, valamint a szociális háttérrel, a család életkörülményeit. Úgy gondolom, hogy valamennyi észrevétel tartalmaz olyan javaslatokat, melyek alkalmazhatóak a későbbi intézkedések során.

7. Összegzés

Dolgozatomban a három éves kortól kötelező óvodába járás bevezetését, annak társadalmi és szakmai fogadtatását, várható hatásait vizsgáltam meg. A kutatásom alapjául a módosított nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC törvény szolgált, mely szerint 2015. szeptember 1-től 3 éves kortól kötelező lesz az óvodába járás. Céлом az volt, hogy egy átfogó és komplex képet nyújtsak a hazai óvodáztatási rendszer átalakulásáról, megismerjem a szülők és az óvodapedagógusok véleményét az új törvényi szabályozással kapcsolatban. Valamint, hogy az észrevételeket, javaslatokat figyelembe véve összefüggéseket állapítsak meg, melyek elősegítik a törvény gördülékenyebb bevezetését, és az esetleges módosításokat.

Kutatási eredményeim összegzésekképpen elmondható, hogy a megkérdezettek 90%-a hallott már a törvény bevezetéséről. A felmentési lehetőségekről ennél jóval kevesebben, a pedagógusok 79%-a és a szülőknek mindössze 44%-a értesült. A gyermeki igényekkel és szükségletekkel kapcsolatban a szülők és a pedagógusok szerint is leginkább a napirend és a rendszer kialakításának van meghatározó jelentősége. Ezen felül fontosnak tartják, hogy a gyermeket új, változatos ingerek ériék, új tapasztalatokat, ismereteket szerezzon a világról, egyre önállóbbá váljon, valamint hasonló korú gyermekek társaságában lehessen. Az óvodapedagógusok több mint felének fenntartásai vannak az év közbeni folyamatos befogadással, amely véleményük szerint jelentősen befolyásolja majd a csoport életét, kialakult napirendjét, szokásait, valamint a többi gyermek érzelmi állapotát, és a pedagógusok számára is nagyobb terhet jelent. A választott csoportszervezési formákat tekintve az óvodapedagógusok 64%-a a vegyes életkorú családi csoportot tartja kedvezőnek, ezzel szemben, a szülők többsége inkább a homogén csoportot részesíti előnyben.

A szabályozással való egyetértést megvizsgálva, a szakma részéről lényegesen több kérdés merült fel a bevezetéssel kapcsolatban, mint a szülői oldalról. A válaszadók egyetértenek azzal, hogy a három éves kortól kötelező óvodáztatás törvényi bevezetése a hátrányos helyzetű gyermekek számára kedvezőbb lesz. Ugyanakkor úgy gondolják, hogy a szülőkre kellene bízni a döntés jogát gyermekeik intézményes nevelésével kapcsolatban. Az óvodák feltételrendszerét tekintve megállapítást nyert, hogy a válaszadók szerint jelenleg nem állnak rendelkezésre a törvény bevezetéséhez szükséges férőhelyek és tárgyi feltételek sem. Egyetértenek viszont abban, hogy a csoportlétszámok emelése számos problémát eredményezhet. Sokkal inkább szükség lenne új csoportok, esetleg új óvodák létrehozására. Előtte azonban fontos megvizsgálni a helyi adottságokat, és a felmerülő igényeket, melyek eltérőek az ország különböző területein.

Összességében arra a következtetésre jutottam, hogy gyermek óvodaérettségének, illetve fejlettségi szintjének nagyobb hangsúlyt kellene kapnia a döntéshozatal során. A szülők megfelelő tájékoztatása, egy gyermek centrikus szakértői bizottság létrehozása és a védőnői hálózat segítségével gördülékenyebb lehetne a szabályozás bevezetése. Véleményem szerint egyénileg kellene elbírálni a gyermekek óvodaérettségét, figyelembe véve az eltérő fejlettségi szinteket, valamint a szociális háttér, a család életkörülményeit. Úgy gondolom, ha az iskolaérettség vizsgálható és mérhető, akkor célszerű lenne az óvodakezdést megelőzően felmérni a gyermekek óvodaérettségét is különböző szempontok alapján. Mivel jelenleg erre még nincs kialakult módszer és rendszer, így azt ki kellene építeni.

További részletes kutatás tárgyát képezhetné, hogy milyen módszerek és eszközök segítségével lehetne a lehető leghatékosabban megvalósítani az óvodakezdés előtt álló gyermekek vizsgálatát. Érdekes lenne egy komplex szempontrendszer kialakítani, mely kitérne a gyermekek fizikai és szellemi fejlettségére, érzelmi biztonságára, a családi körülmények és a szociális helyzet vizsgálatára is. Ezzel elkerülhetővé válna, hogy olyan gyermekeket és családokat kényszerítsenek az óvodakezdésre, akik erre még nem állnak készen.